

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Polostrukturovaný rozhovor—přehled otázek	ii
Rozhovor č. 1	iv
Rozhovor č. 2	xv
Rozhovor č. 3	xxi
Rozhovor č. 4	xxxiv
Rozhovor č. 5	xliii
Rozhovor č. 6	1
Rozhovor č. 7	lvii

POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR – PŘEHLED OTÁZEK

Uvádíme rámcový přehled otázek, jež tvořily páteř polostrukturovaných rozhovorů s respondenty. Otázky jsme s ohledem na aktuální průběh rozhovoru nepokládali nutně v témž pořadí a v témž znění; po zohlednění širšího kontextu (pracoviště respondenta a struktura výuky jím zajišťované aj.) nebyly některé otázky položeny vůbec, jiné byly položeny v upravené podobě.

1. Jaké praktické / teoretické / teoreticko-praktické překladatelské předměty respondent vyučuje?

2. Co je teorie překladač? Co je translatologie?

3. Role teorie z pohledu studenta:

- Jaké místo má teorie v profilu absolventa?
- Jaká je role teorie v učebním procesu?

4. Role teorie z pohledu učitele:

- Jaká je role teorie ve vyučovacím procesu?
- Jakým vývojem prošel vztah respondenta k teorii?
- Jaká je role teorie v respondentově profilu profesionálního překladač?

5. Teorie v chronologii vyučovacího procesu:

- V jaké fázi / V jakých fázích studijního plánu je/měla by být teorie zapojována?
- V jaké fázi jedno či dvousemestrálního praktického či teoreticko-praktického předmětu vyučovaného respondentem je/měla by být teorie zapojována?

6. S jakou povinnou či doporučenou literaturou z oblasti translatologie a teorie překladač respondent ve výuce praktického či teoreticko-praktického předmětu přímo pracuje? Odkazuje na nějaké konkrétní teorie? Které?

7. Překladačská analýza a překladačské postupy:

- Učí respondent ve svých předmětech překladačskou analýzu? Pokud ano, jaké modely využívá, případně vytváří si vlastní modely?

- Učí respondent ve svých kurzech překladatelské postupy? Pokud ano, jaké pojmy, respektive autory využívá?

8. Pracuje respondent ve svých předmětech s teoretickými poznatky, jež studenti získávají v předchozích či paralelních teoreticky zaměřených či praktických předmětech? Jakým způsobem s nimi pracuje?

9. Jaké teoretické znalosti a které konkrétní TS koncepty respondent studentům doporučuje jako vedoucí bakalářské práce? Jak teoretické znalosti a jejich aplikaci hodnotí z pozice hodnotitele bakalářské práce?

10. Jaké konkrétní didaktické metody respondent využívá pro zapojení teorie překladu? Dialogické (např. dialog, diskuse, rozhovor) nebo monologické (přednášky, vysvětlování), písemná práce?

11. Ověřuje respondent v předmětu získané teoretické znalosti v rámci závěrečné zkoušky, zápočtové práce či průběžně? Jakou formou?

12. Má respondent ohlasy od studentů na výuku teorie překladu? Jaké ohlasy má:

- na přítomnost, množství a konkrétní způsoby realizace teoretické složky studijního plánu obecně?
- na výuku teorie překladu ve svých praktických či teoreticko-praktických předmětech?

ROZHOVOR Č. 1

PhDr. Jaroslav Špirk, Ph.D.

Rok narození	1980
Studium	2006-2011 PhD. Translatologie FF UK 2000-2006 Mgr. Překladařství-tlumočnictví FF UK
Praxe	překladař a tlumočnický od 2004
Akademická praxe	od 2011 odborný asistent, Ústav translatologie FF UK

Předměty vyučované na ÚTRL v rámci *Bc. studijních oborů Angličtina pro mezikulturní komunikaci a Němčina pro mezikulturní komunikaci* a *Mgr. studijních oborů Překladařství: čeština-angličtina, Překladařství: čeština-němčina, Tlumočnictví: čeština-angličtina, Tlumočnictví: čeština-němčina* (praktické překladařské předměty zvýrazněny tučně, teoreticko-praktické překladařské předměty tučně a kurzívou):

Bc.	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Úvod do teorie a praxe překladařství</i> (NJ) • <i>Úvod do teorie a praxe tlumočnické</i> (AJ) • Překlad II (AJ) • Tlumočnický I (NJ) • Tlumočnický II (NJ) • Tlumočnický III (AJ)
Mgr.	<ul style="list-style-type: none"> • Překlad odborných textů I (AJ) • Překlad pro mezinárodní instituce (AJ) • Konsekutivní tlumočnický (NJ) • Simultánní tlumočnický (NJ) • Simultánní tlumočnický s textem (NJ) • Simultánní tlumočnický (včetně šuťotáže) (AJ)

PŘEPIS ROZHOVORU (ze dne 17. 9. 2014)

Mraček: Nejprve bych se zeptal, jaké překladařské předměty vyučujete, ať už praktické nebo teoretické nebo teoreticko-praktické? Na bakalářském a magisterském stupni.

Špirk: Na bakalářském stupni učím na německém oddělení *Úvod do teorie a praxe překladařství*, ten by byl teda teoreticko-praktický, a na anglickém oddělení je to asi pouze **Překlad II**. Ten je převážně praktický, přestože samozřejmě některé modely využíváme i v té praktické výuce, ale není na to důraz. V magisterském stupni je to povinný předmět **Překlad odborných textů I** a povinně-volitelný předmět **Překlad pro mezinárodní instituce**. Oba vlastně učím na angličtině. Pak učím tlumočnické kurzy, ale to je asi mimo váš zájem.

Mraček: Co to je podle vás teorie překladu a co to je translologie? Ptám se na vaši pracovní definici, se kterou pracujete ve výuce.

Špírk: Já vlastně hned v tom Úvodu do teorie a praxi překladu – a pak to opakuji na vícero stupních, protože Úvod je vlastně pro prváky, kteří k nám přijdou po maturitě a neví o překladu vůbec nic, takže já to pak říkám ještě v jiných předmětech, ale těm prvákům to vysvětluji nejexplicitněji – a říkám jim především, že věda nezahrnuje jenom teorii, a naučíme se hned na začátku rozdíl mezi vědou a teorií, že věda má více větví, jako teorie, metodologie, materiál, terminologie, historiografie a tak dál, a tam se to dá dělit dál, že jo, že teorie může být obecná, dílčí, aplikovaná. A tím pádem bych rozhodně začal tím, že translologie je nadřazený pojem. Translologie je věda, takže teorie je jenom její součástí. A druhý takový bod zásadní, že translologie se jmenuje takhle zvláště, ne úplně běžným českým slovem, protože zahrnuje jak překlad, tak tlumočení. Takže translologie má dvě větve, věda o preklade, jak říkají Slováci, a ta věda o překladu by se dále dala dělit právě podle těch konstitutivních součástí vědy, z nichž jenom jedna je teorie. No a pak si myslím, že je podstatné to, že translologie se definuje jako věda, která se liší od lingvistiky a to dvěma věcmi. Zaprvé kontrastivní lingvistika zkoumá systémy ve smyslu Saussurova *langue*, to znamená třeba to, jak funguje slovesný vid v češtině a jestli to je s něčím srovnatelné v jiných jazycích. Zatímco nás nezajímá, jak to funguje v češtině nebo němčině obecně, ale translologie zkoumá *parole* neboli konkrétní diskurz, konkrétní text a vychází tedy z konkrétních příkladů a nás nezajímá nutně, jak to je anglicky nebo německy, ale jak to je v tomto konkrétním textu, případně v tomto textovém typu, žánru a tak dál a zajímá nás celá ta komunikační situace, která přesahuje lingvistiku, to znamená nejenom to, co stálo v originále, ale také kdo je třeba cílový recipient toho překladu. A druhý zásadní rozdíl mezi lingvistikou a translologií je to, že lingvistika tíhne až skoro k exaktnosti, s korpusovou lingvistikou se dají právě počítat ty obecné výskyty napříč tím jazykem, má třeba i prvky matematizovatelné. Zatímco translologie je jednoznačně společenská věda, to znamená, že pro ni jsou klíčové věci historické, kulturní, třeba i ideologické a to právě ukazuje na tu interdisciplinaritu translologie, která čerpá ze sociologických teorií, bere si samozřejmě něco z literární vědy, bere si něco z psychologie, z politologie, to jsem třeba dělal ve své doktorské práci. Prostě je to taková průřezová věda, která se snaží ukázat překlad v jeho kulturním významu, kulturní je zde chápáno naprosto široce. A především není normativní. Může mít i nějaké využití pro praxi, ale ta věda sama o sobě, alespoň je tady velmi silná tendence k tomu, aby ta věda sama o sobě byla deskriptivní, tedy aby popisovala, než aby byla primárně nástrojem pro to řemeslo.

Mraček: Vy jste svou odpověď na předchozí otázku uzavřel tou deskriptivností translologie a řekl jste, že teorie překladu je součástí translologie, já bych se přece jen rád podíval na roli teorie z pohledu studenta. Jaké místo má teorie, tak jak jste ji definoval, v profilu absolventa. V jeho výstupních kompetencích.

Špírk: Já si myslím, že na prvním místě je schopnost toho absolventa dokázat hovořit o předmětu své činnosti. To znamená terminologie, kterou on dokáže popsat proces své práce a produkt své práce. To znamená, že dokáže odborným a hlavně ne subjektivním způsobem posoudit práci svoji a posoudit případně práci nějakého kolegy, protože to se po něm může někdy chtít v praxi. Dokáže objektivně, relativně objektivně, v rámci možností, podat

vysvětlení, k čemu tam dochází, k čemu tam došlo, buď v tom procesu, nebo v tom produktu, a zároveň aby to dokázal zhodnotit. Aby neříkal věci, jako že v němčině jsou běžnější pasíva než v češtině, protože to by bylo případně na základě nějaké lingvistické studie a to se nás netýká, ale aby řekl „v novinářském stylu, v tomto konkrétním žánru kolumnu apod., tam konkrétně je v češtině větší tendence k tomu a k tomu, a proto na základě konkrétních zrcadlových textů vyvozují, že...“ A hlavně aby neříkal věci typu „já to cítím tak, že tady to zní česky lépe“ - to by k nám nemusel chodit. Takže první a nejdůležitější je, aby dokázal o předmětu své činnosti hovořit co možná neobjektivněji, aby uměl obhájit své řešení. Takže jedna věc je o tom umět hovořit a druhá je být si vědom vícero možností. Překlad nemusí být určen tím, co stojí v originále, ale může být dále dourčován tím, kdo je recipient. Pokud budu mít v originále třeba CDU, když bude text pro někoho, kdo není germanista, tak to můžu přeložit jako Křesťansko-demokratická unie, v závorce CDU, politologům to asi vysvětlovat nebudu, oni budou vědět, co je CDU, i když nemluví německy, a v některých kontextech stačí třeba obecněji, například středopráva nebo velká konzervativní strana v Německu. A všechno tohle mi neřekne originál, ale to mi řekne ohled na toho příjemce. A ten student by si měl být vědom toho, že existuje více možností překladu u mnoha věcí. A že musí být tedy pak je schopen zdůvodnit. To je asi to hlavní, co bych si přál, aby naši absolventi, už teda toho bakalářského stupně, zvládli.

Mraček: A kdybyste to srovnal s magisterským stupněm? Jak se liší role teorie v profilu absolventa magistra? Jestli je tam třeba ještě něco víc než jen vysvětlování a zdůvodňování vlastní činnosti.

Špírk: Podle toho, jak to je nastaveno tady na Ústavu translatologie, tak bych řekl, že po bakaláři se chce, aby byl schopen provést překladatelskou analýzu, to znamená analýzu výchozího textu, a na základě toho byl schopen provést překlad, co možná nejlepší na svou úroveň. Zatímco po absolventovi magisterského studia už se chce translatologická analýza, což je v podstatě kritika překladu, ale zároveň s přihlédnutím k originálu. To znamená, že u něj už se chce, aby dokázal i cizí překlad, třeba i složitý literární, analyzovat odborným způsobem.

Mraček: A teď bych se zeptal na roli teorie uvnitř vyučovacího procesu. Jak teorie překladu pomáhá studentům osvojovat překladatelskou kompetenci.

Špírk: Já bych to asi přirovnal k výuce gramatiky, kdy rodilý mluvčí se neučí gramatiku svého vlastního jazyka, a přesto svým jazykem mluví většinou nejlépe ze všech jazyků, kterými mluví, a od šedesátých let byla silná tendence učit cizí jazyky jako mateřštinu, používá se koncept *immersion*, hození do vody a plav, jak umíš. Byla tady tedy teorie, že student se hodí do vody a naučí se mluvit jako rodilý mluvčí. A ukázalo se, že to tak prostě není, tak pořád ještě se uplatňuje ta stará metoda výuky gramatiky podle latiny, protože vládne přesvědčení, že to prostě pomáhá a urychluje u dospělých lidí, především u dospělých, ten proces osvojování cizího jazyka. Tak zrovna tak pevně věříme, že v translatologii tím poskytnutím terminologie a modelů se ty problémy typologizují, klasifikují, a tím pádem se snáze rozpoznávají, i když jsou v novém textovém hávu.

Mraček: Teď bych se přesunul od studenta k učiteli. Jakým způsobem pomáhá teorie vám jako učitel, myslím, jak pomáhá při výuce praktických nebo teoreticko-praktických předmětů?

Špírk: Tak asi na prvním místě, a není to žádná legrace, asi to, že nevypadám jako blbec. To znamená, že ten student prostě má pocit, že mu předáváme nejenom praktické zkušenosti, ale že je to hodno univerzitního studia. Protože kdyby tohle všechno nebylo vůbec zapotřebí a kdyby to bylo opravdu jenom řemeslo, tak bychom mohli založit cech a mít tovaryše a mistry a ti by to předávali těm začínajícím a nebyl by žádný důvod to mít jako univerzitní studium. A to, že k tomu máme tu teorii, tak nám z toho umožňuje z toho udělat vědeckou disciplínu, ale hlavně si myslím, že nám to prostě umožňuje popsat ten fenomén překladu v celé jeho šíři. No a v kontaktu se studenty mi to pomáhá v tom, že jim mohu ty fenomény právě ukázat, ukazovat si analogie a rozdíly u různých typů textů.

Mraček: A pomáhá vám teorie v té další vaší profesní roli, tedy jako praktikujícímu překladateli a tlumočnickovi?

Špírk: No, bezpochyby mi pomáhá v tom, že jsem si vědom všech faktorů, které mají na ten vznik toho translátu, které tam hrají roli. Třeba štvu zadavatele tím, že kladu otázky, které se netýkají jenom textu, nicméně díky tomu ale jsem potom schopen vyhotovit překlad, který více odpovídá zadání, více odpovídá očekávání příjemce, čímž je vnímán jako kvalitnější, neříkám, že nutně objektivně, ale je minimálně subjektivně vnímán tím, kdo platí za ten překlad, jako kvalitnější. Tím pádem jsem úspěšnější, dostávám více zakázek, víc si vydělám a tak dále.

Mraček: A jaký je váš osobní vztah k teorii a případně jakým vývojem prošel, dejme tomu za těch deset let od doby, kdy jste ji začal podrobněji studovat ještě jako student překladatelství?

Špírk: Když to pojmu hodně osobně, tak pocházím z filozofické rodiny a tam se praktické otázky de facto neřešily, takže když jsem se hlásil na translatoologii, tak všichni měli pocit, že je to příliš praktické. Takže já jsem měl k teorii vždycky pozitivní vztah a vždycky mě velmi štvalo, že všichni v našem oboru chtějí hned vidět to využití pro praxi. A já si myslím, že teorie by měla něco vyzkoumat naprosto bez axiologického hlediska a na základě toho teprve následně případně formulovat doporučení pro praxi anebo jenom říkat, že příčina toho, že něco přeložíte nějak, může mít v praxi takový a takový důsledek. Ale ne nutně, že teorie je primárně soubor nástrojů, které ten překladatel má mít k dispozici. A to si myslím, že to v našem oboru převládá, protože převládá v obecné populaci ten pocit, že překládání je vlastně řemeslo, a proto drtivá většina lidí, kteří sem jdou studovat, a mnoho z těch, kteří tady působí, mají silný pocit, že teorie má být k něčemu. Teorie nemusí být k něčemu a je to tak v pořádku. A například základní výzkum, tak jak jej definuje vláda a jak jej chápe Grantová agentura ČR a podporuje jej mnohamilionovými dotacemi, je něco, co není aplikovaný výzkum, to znamená něco, co nám pomáhá pochopit jevy a jejich fungování, příčiny a důsledky a ne mít nutně nějakou aplikaci. A všechny obory to tak berou, ale ta translatoologie má prostě nějaký punc toho, že to musí být hned k něčemu.

Mraček: Teď bych se zeptal na místo teorie ve výuce překladu z hlediska fází. Má být teorie zapojována od začátku studia, a souběžně s praktickými předměty, nebo by se měla pravidelně střídát výuka praktické složky s teoretickou?

Špírk: Ano, teď jsem vlastně říkal, že teorie sama o sobě nemusí mít nutně praktické využití, ale tak teď řeknu, k čemu ho může mít. A jestliže využívám teorii v didaktice, tak si myslím, že

by to mělo postupovat metodou „zigzag“. Takže od samého počátku kombinovat teoretickou složku s praktickou. Takže třeba ten můj Úvod do teorie a praxe překladu začíná tak, že si řekneme nějaké ty základní termíny, abychom prostě mluvili o tomtéž, aby oni pochopili, kterým směrem se budou naše diskuse ubírat. Ideálně to vypadá tak, že jim přinesu na hodinu text, ten text na té hodině začneme rozebírat podle nějakého modelu, který jim zároveň osvětlím, ale ne že bych jim říkal o autorovi, o tom modelu jen to, že existují jisté faktory týkající se textu samotného a dále jiné faktory týkající se celé komunikační situace. A to následně se jim snažím ukázat na tom textu. Takže třeba jaké mimotextové odkazy se v tom textu nacházejí a naopak jakým způsobem ta vnější realita ovlivňuje tvorbu toho textu a následně tvorbu metatextu neboli našeho překladu. To znamená, že jim na začátku musím říct ty termíny a ten model, ale nejdu do velké hloubky, řeknu jim jen tu nejzákladnější kostru toho modelu, ukážeme si to na tom textu, a doma vyhotoví první překlad. No a dobré je, když mi ho pošlou před další hodinou, protože já si to projdu a nemusím jim ty teoretické věci vysvětlovat na příkladech, které si vycucám z prstu, nebo byly v té knize, kterou jsem o tom modelu četl. A nikdy si to nezapamatují tak dobře, jako když je to na základě jejich vlastních příkladů. To je asi nejlepší způsob aplikace jakéhokoli modelu, že ho osvětlíme na konkrétních příkladech z praxe studentů.

Mraček: To, co jste mi popsal, je vlastně místo teorie v rámci jednoho předmětu. A jak vidíte místo teorie, z hlediska fází, v rámci celého studijního programu?

Špírk: No, jeden aspekt je, že čím déle tady studují, tím těžší texty překládají, tím myslím myšlenkově těžší, terminologicky náročnější a tak dále. Další aspekt je, že si osvojují různé dovednosti. To znamená, že v tom Úvodu překládá každý sám za sebe, kdežto třeba na konci druhého ročníku nebo ve třetím, tak jim dám konkrétní překladatelskou zakázku, kterou domyslím do všech detailů a která třeba vychází z mé osobní zkušenosti z praxe, a že ji musí vyhotovit skupinově, takže se učí týmovou práci. Ten tým zahrnuje ty, kteří vypracovávají překlad, pak ty, kteří dělají korekturu, a pak ty, kteří vypracovávají ten finální produkt a komunikují se zadavatelem, jehož simulují já. Na tom se testují různé dovednosti.

Mraček: A řekl byste tedy, že role teorie je taková, že jim pomůže zvládat ty náročnější úkoly?

Špírk: No, jistě, ta teorie je ročník od ročníku náročnější. Tady bych chtěl zdůraznit, že kdybychom jim v prváku představili třeba pět modelů a řekli „Vyber si“, tak by to akorát vedlo k tomu, že bychom jednak nemluvili o tomtéž, a zadruhé že by v tom byl mnohem větší chaos, než k nám nastoupili. Tady se možná hodí přirovnat to ke schodům. V té první fázi si jenom řekneme ten model v hodině a ukazujeme si na konkrétních textech, že to k něčemu je, v další fázi oni skládají v rámci jiného předmětu zkoušku z toho modelu ryze teoreticky. Další fáze je, že si ukážeme, že v naší tradici existuje model Jiřího Levého, a že v tom jejich prostředí, které studují, existují Nordová nebo Reissova v německém, v anglickém třeba Newmark nebo Halliday, takže už se srovnávají dva modely a říkáme si, v čem jsou silné stránky jednoho modelu a v čem druhého, a ukazujeme si, že na různých textových typech může být pro ně užitečnější použít ten a nikoli onen model, protože některé se hodí více na literární texty, jiné zase třeba na technické. Z toho zase třeba skládají zkoušku, ale pořád je to relativně zjednodušené. V další fázi jim řekneme, jak je to ve skutečnosti. Totiž že translologie se vyvíjí a má mnoho různých odnoží a to konkrétně nastudujte, to už jsme teda v magistru, že jo, no

a tam získají schopnost použít takový model, který jim nejlépe pomůže na jedné straně vyhotovit ten překlad co nejlépe, a dále posoudit ten svůj vlastní překlad, případně překlad spolužáků třeba v těch týmových projektech. Můžou si navzájem objektivně vysvětlit, co nejde a proč, hovoří spolu týměž jazykem. No a v další fázi, a to už je ten absolvent magistra, dokáží svou práci obhájit před klientem, to primárně, a sekundárně před konkurencí. A tam jim právě pomáhají ty různé modely, čím více jich znají, tím lépe je mohou sami využít velmi prakticky.

Mraček: Jaké teoretické práce tvoří povinnou literaturu k předmětům Úvod do teorie a praxe překladu a Překlad II a jakým způsobem s nimi pracujete přímo ve výuce? S jakými autory, modely, koncepty a pojmy pracujete?

Špírk: Nejprve se snažíme navázat na znalosti, které si gymnazista přináší do prvního ročníku. Navíc u nás mají povinné čtyři semestry češtiny, na rozdíl od filologických oborů. Tam se částečně vracíme do těch gymnaziálních let a prohlubujeme ty znalosti. První dva semestry jsou gramatické, morfologie a syntax, zbytek stylistika. Takže rozhodně v teorii překladu vycházíme z toho, co si nesou z gymnázia a co zrovna prohlubují tady u nás. Což by byly funkční styly a stylistické rejstříky, to bude jeden z klíčových pojmů pro překlad. Takže Čechová a kolektiv, Současná stylistika z roku 2008. No a následuje kniha, kterou kdyby si student nic jiného nepřečetl, tak tuhle musí, to je Umění překladu Jiřího Levého z roku 1963, přičemž je to kniha zářná. Dobře se čte, skoro jako detektivka. Ale teoretik z toho dokáže vytěžit velké věci, v podstatě lze říci, že všechno, co se týče překladu, se dá najít v Levém, byť třeba rudimentárně nebo nukleárně. Dále Anton Popovič Teória umeleckého prekladu z roku 1975. A to je asi skoro chyba, zařazovat ho do bakalářského studia, protože to je naopak kniha velmi nečitvá a tak nepřístupná, že student z ní stejně nic moc nemá, a jenom získá averzi ke slovenským teoriím překladu, respektive k Popovičovi, a nedocení ho, protože k tomu nemá to teoretické myšlení a ten aparát. Levý je nepřipraví na Popoviče, byť Popovič z Levého vycházel. No a pak záleží, který jazyk učíte, tak přidáte něco z té jazykové oblasti. Ale problém toho Úvodu je, že má tak malou hodinovou dotaci, že když dobře proberete Levého, propojíte ho s českou stylistikou, a zároveň tam má být ta praktická část s překládáním, tak sice stihneme zmínit Popoviče, aby věděli, že někdo takový byl, a stihneme už jenom zmínit na němčině tu Nordovou a stručně si popsat ten model. Já bych řekl, že jsem rok od roku realističtější, že táhnu k tomu, udělat méně autorů, ale do hloubky. Spíš než aby měli už ve dvaceti letech přehled o všech těch modelech. Ale rád bych řekl, že my tam řešíme i ryze praktické otázky, jako například to, že když dostanou zakázku, mají trvat na tom, aby to klient dodal v přepisovatelné podobě, a překládají v tomtéž dokumentu a píšou nadpisy stejně a stejnou velikostí a stejné odsazování. Prostě otázky formátu, protože na tom agentury dost vyžadují.

Mraček: A vy jste na začátku zmínil, že studentům vysvětlujete strukturu translatologie, její konstitutivní části apod. Když se teď bavíme o konkrétních autorech a modelech, nevyužíváte tam Holmesovu mapu?

Špírk: Já jim toho Holmese vysvětluju, aniž bych jim říkal, že to je Holmes. Ten jeho článek je zásadní, všichni v translatologii ho znají, ale nemyslím si, že bychom měli v prvním ročníku studenty zatěžovat přemírou jmen a dat. Ale je potřeba si uvědomit, že ten Holmesův model bádání v translatologii vznikl nejen souběžně s Popovičem, ale i v diskusi s ním, protože ti dva

byli v kontaktu. Já jim teda vlastně ukážu model, který je kompilátem Holmese a Popoviče. Já jim vlastně jenom říkám, co všechno je translologie a jak vzrušující obor to je.

Mraček: A co ten Překlad II? Ten jsme sice definovali jako praktický předmět, ale zeptal bych se, do jaké míry tam odkazujete na teoretické modely a pojmy.

Špírk: Překlad II je zaměřen na základy překládání odborných textů. A u těch odborných překladů nám samozřejmě výrazně pomáhá Současná stylistika Čechové a kol. Jiří Levý částečně, byť on je primárně zaměřen na umělecký překlad. Popovič a kolektiv mají taky práci, která se zabývá primárně odborným překladem, byť já ji nevyužívám. Z anglosaských asi Newmark.

Mraček: A v čem přesně je ten Newmark nosný?

Špírk: No Newmark není nadán příliš velkou schopností modelovat. Ale má pojmy, které by člověk studující překladatelství s angličtinou měl znát. Kromě těch českých se mu můžou hodit, protože kdykoli bude hovořit se zahraničním klientem, tak mu české pojmy nepomůžou, musí umět pohovořit anglicky a Newmark je dobrou branou do anglosaské reflexe překladu. No a pak ten Newmark je autor, který psal především pro studenty, formuluje to preskriptivně, tak, jak by studenti měli překládat. A přestože z hlediska metateorie nemá Newmark příliš silnou pozici, tak studenti to mají rádi, protože on jim přesně řekne, co se od překladatele očekává, co je tak asi nejběžnější. Je to možná problém Newmarka, že není deskriptivista, který by si uvědomoval celou tu škálu možností, kterou překlad jako fenomén zahrnuje, ale že zobecňuje nějaký střed, co je nejběžnější, ale to je to, co studenti chtějí slyšet. Takže ten Newmark je krásně v didaktice využitelný, ale je otázka, do jaké míry je teoreticky *sensu stricto* obhajitelný. Takže Čechová, částečně Levý, Newmark a případně Nordová.

Mraček: A v těch překladatelských předmětech na magisterském stupni se ta teorie uplatňuje jak? Odkazujete explicitně na jména a pojmy a modely, nebo je teorie přítomna jaksi latentně?

Špírk: Já teda začnu tím Překladem pro mezinárodní instituce. Tam neexistuje jedna práce, jedna teorie o překladu takových textů, spíše dílčí práce k dílčím aspektům takového typu překladu. No a já to mám vlastně načteno, mám to v sobě, a ty studenty už nezatěžuju tím, kdo to řekl nebo kdy to řekl. Pořád si říkám, že tohle je praktický kurz a že tohle berou jinde. Ale když se k tomu fenoménu, na základě nějakého konkrétního textu dostaneme, tak protože já to mám načteno, tak já o tom zaprvé mohu mluvit odborněji a zadruhé jim mohu říct, co k tomu třeba říká ten a ten. Ale jenom ve chvíli, kdy se to v praxi ukáže jako relevantní.

Mraček: S tím souvisí ještě jedna otázka, nakolik se spoléháte na znalosti, které studenti načerpají v jiných předmětech, ať už vašich předchozích nebo v kurzech ostatních vyučujících?

Špírk: Já se radši moc nespolehám. Oni se vlastně připravují na zkoušky, učí se dejme tomu na září, a já nemůžu předpokládat, že si v listopadu budou ještě něco pamatovat ze září nebo z dřívějšíka. A zase nemůžu v listopadu očekávat, že už umí to, co se bude zkoušet v lednu. Ale samozřejmě, že očekávám, že toho Levého a tu Čechovou a některé, co jsem jmenoval, že to už mají přečtené. Ovšem už nemůžu čekat, že když třeba na Překlade II probíráme překládání diplomatické angličtiny, že už mají nastudováno něco, co já mám v tom sylabu jako povinnou literaturu, a že já když jsem zadal k překladu diplomatický text, tak že si nejprve tu teoretickou

práci přečetli. Naopak, já je vlastně nalákám na tu teorii tím, že ve chvíli, kdy se k tomu jevu dostaneme, tak zmíním tu publikaci, která se tím zabývá. Třeba u překladu pro mezinárodní instituce by to byla ta Wagnerová, Bech a Martínez *Translating for the EU institutions*. A v tuto chvíli se bavíme o aplikaci této knihy v praxi, ale nepředpokládám, že by to měli dopředu nastudované. Ale pokud jde o Levého, Čechovou, Nordovou a třeba i Newmarka u anglistů, tam už v dalších předmětech počítám s tím, že to znají. Předpokládám to, ale tematizuji to. Odkazuju na to explicitně, když se nám to vyskytne v nějakém textu, tak já na to ukážu a řeknu „Podívejte, typický příklad instrumentálního překladu podle Nordové“. Ale už není čas to vysvětlovat, ani to nemám v popisu práce, abych jim celý ten model vysvětloval. Takže ano, spoléhám na to, že jim to někdo už řekl nebo si to nastudovali, protože to byla povinná literatura. To je podstata vysokoškolského studia, že jsou schopni si znalosti doplnit, pokud se na něco pořád dokola odkazuje a oni to ještě nečetli, že si to konečně doplní.

Mraček: Chtěl bych se teď zaměřit na dvě témata, která jsou z té teorie asi nejvíce uplatnitelná v didaktice, a to je překladatelská analýza a překladatelské postupy. Nejprve tedy k té analýze. V jakých předmětech ji učíte, jak přesně aplikujete nordovský model a které jiné modely využíváte.

Špírk: No ta Nordová je nejnosičší v tom, že to udělala nesmírně jednoduše a vytvořila model. Je to velmi snadno pochopitelné pro studenty. Vlastně si rozeberete originál po všech rovinách jazyka a přidáte tu komunikační situaci, to jsou ty vnětextové faktory. No a Levý má popsané fáze procesu překladu a má tam analýzu originálu. Ale neposkytuje nám hotový nástroj jako Nordová, která vychází z těch základních otázek „kdo, kdy, kde, jak, komu, co“, což se velmi dobře pamatuje.

Mraček: A je Nordová postačující nebo vytváříte pro účely svých seminářů kompilát, kde ji třeba nějak doplňujete.

Špírk: No existuje model, takový kompilát jedné španělské autorky, jmenuje se Alvarez. No a ona říká, že studenti by neměli jenom vyhotovit překlad, ale zároveň popsat proces překladu. Zreflektovat to, jak postupovali. Do jakého slovníku jste šli, kde jste prováděli rešerši, byly to autoritativní, spolehlivé zdroje apod. Neboli já od těch studentů vlastně dostanu nejenom produkt, ale i reflexi procesu. Když máme v některých skupinách třeba i třicet studentů, tak na té hodině se nestihne každý vyjádřit, jak postupoval. Samozřejmě tady to naráží na kapacitní limity učitele. Aby každý týden opravil 30 překladů a zároveň prostudoval 30 reflexí procesu. Ale realistické už je, aby každý týden to vypracoval jeden dva studenti. A tím, že si to zkusí písemně, tak si to pořádně uvědomí. A další nástroj, aby si psali deník, aby zachytili, jak se vyvíjejí jejich kompetence. Takhle by to mělo vypadat, to je ideál. Ale je potřeba sladit hodinovou dotaci s počtem studentů. Největší problém mé výuky je ten, že nejsem schopen číst takové množství překladů a opravovat každý týden všem, takže spíš opravuji namátkově několika a příště zase jiným.

Mraček: A pokud jde o postupy, které a čí pojmy používáte?

Špírk: Tak pojmosloví Levého a Popoviče. Levý má vlastně transkripci, překlad a substituci. A Popovič má posuny, což je vlastně analýza produktu, ale to lze přeformulovat na analýzu

procesu, takže těmi pojmy lze pojmenovat i postupy. A k tomu přidám i to, jestli je to překlad instrumentální nebo dokumentární, takže je tam i nějaká ta Nordová.

Mraček: Takže metoda, ta globální metoda překladu by byla Nordová, a postupy na mikrorovině by byl Levý, Popovič. A co Newmark?

Špírk: Newmark taky. A Vinay s Darbelnetem, ty cituje každý, takže my je probíráme. Ale zase já nechci, aby měli chaos v terminologii. Takže minimálně do konce bakaláře bych si přál, aby říkali jednomu jevu jedním způsobem. Protože ten chaos se jim může vysvětlit později, v magistru.

Mraček: Takže se nezatěžujete citační důsledností? Nějak to pojmenujete, ale neříkáte, kdo s tím pojmem přišel?

Špírk: Ano, přesně tak. Já jim třeba řeknu, že tomu mohou říkat tak a tak, ale že asi nejpraktičtější bude, když tomu budeme říkat amplifikace. A takto to můžete použít v komentáři k bakalářské práci. Snažím se používat termíny, které jsou jednoznačné, které nejsou obsazeny mnoha významy.

Mraček: Tím se dostáváme k bakalářské práci. Protože tou student absolvuje a tam jsou zásadní právě analýza a postupy. A tak se ptám, jestli při vedení bakalářských prací, případně jako hodnotitel bakalářské práce už trváte na citační důslednosti a jak ty studenty vedete při výběru pojmů a modelů.

Špírk: Citační důslednost je pro mě zásadní, protože právě nejpozději na té bakalářské práci musejí prokázat ty základní akademické dovednosti. A tady vlastně já, když je vedu nebo oponuju, tak navazuju na ty znalosti, které načerpali dříve u jiných vyučujících, jak jste se ptal dříve. Takže když se vrátím k té dřívější otázce a zároveň odpovím na tuto, tak já ty znalosti tolik nepředpokládám a nevyžaduju v průběhu studia, ale v té bakalářské práci se musí projevit. Nejpozději na tu práci se to musí naučit. Ale na seminářích během těch tří let, když nemají po ruce literaturu, tak je důležité, aby to nějak pojmenovali a dokázali se o tom bavit. Ale v chvíli, kdy pracuje na bakalářské práci, tak má čas to dohledat a musí to dohledat. Takže když to shrnu, tak v teoretických předmětech mají dostat návod, kde to dohledají, v praktických předmětech mají dostat návod, jak to použijí, no a to propojení se má ukázat na té bakalářské práci.

Mraček: No a ještě k tomu výběru. Doporučujete jim explicitně nějaké modely a autory, nebo naopak od některých je odrazujete, nebo se spoléháte na to, že si sami vyberou něco z těch teorií, které tady za ty tři roky nastudovali?

Špírk: No, já je hlavně upozorňuju, aby se nesnažili o vytvoření nějakého supermodelu, to se od vás na bakalářské úrovni ani nečeká. Vyberte ideálně dva modely, protože málokterý to pokryje vše, třeba vezměte Čechovou a Levého nebo Čechovou a Newmarka. Ale důsledně citujte, kdo řekl co, a snažte se z toho vytvořit model, který co nejlépe odpovídá vašemu textu. Něco jiného vyžaduje text populárně-naučný a něco jiného třeba literárně-žurnalistický. Třeba Nordová se dá aplikovat na odborné texty, Levý už moc ne, Čechová se hodí vlastně na všechno.

Mraček: A jaké didaktické metody využíváte k zapojení teorie. V Úvodu do teorie a praxe překladu, jelikož je to teoreticko-praktický předmět, využíváte třeba metody monologické jako přednáška nebo i dialogické, jako jsou dialog, diskuse, rozhovor. A jak to děláte v tom ryze praktickém předmětu Překlad II?

Špírk: Tak v tom Úvodu to je zpočátku víceméně frontální výuka, to znamená, že hlavně mluvím já, povídám jim, kde jsou, kam přišli a co se od nich bude očekávat. Ale brzy musím začít ověřovat, zda si něco už odnášejí. Takže první týdny by to byl jen výklad, přednáška, a na třetí hodině si to ukazujeme na konkrétním textu, tedy zapojujeme praxi, a od čtvrtého týdne už chci, aby mi to začali ukazovat oni, a já je naviguju při té diskusi, zobecňujeme typy problémů, které se objevují opakovaně. Ale je to zase ten tzv. „cikcak“, protože oni třeba něco formulují, ne úplně odborně, a mi to poslouží jako odrazový můstek k tomu, že jim vysvětlím ještě další okolnosti, které se třeba neprojeví nutně v tom daném textu, ale aby pochopili, že ten problém je mnohem obecnější. Takže základem je v této fázi diskuse nad textem, ale podle potřeby to prokládám kratší přednáškou. No a v těch překladatelských praktických seminářích se snažím dělat tematické okruhy, takže několik týdnů texty z jednoho textového typu, takže tam v těch diskusích zase zobecňujeme, a jednou za čas ty problémy si připravím powerpointovou prezentaci. Navíc mám v plánu více zařazovat ty písemné práce, jakési eseje, kde student popíše opravdu celý proces překladu, jak překládal, do jakých zdrojů šel, jestli si nastavil ve Wordu jako pravopis češtinu a kdy, jestli už na začátku nebo až na konci. A každý týden to odevzdá jeden dva studenti a mohli jsme se pobavit o tom překladu nejen jako produktu, ale i procesu.

Mraček: Jakým způsobem ověřujete teoretické znalosti, které studenti načerpali v daném předmětu? Rád bych, abyste srovnal teoreticko-praktický předmět Úvod do teorie a praxe překladu a spíše praktický předmět Překlad II.

Špírk: V tom Překladu II vlastně neskládají studenti nakonec zkoušku z teoretické literatury. Výsledek té známky je založen na tom, jak kvalitní jsou překlady, které během semestru odevzdávají, a pak je závěrečný překlad jako zkouška, není tam žádná zkouška z teoretické literatury. Ale, jak jsme řekli před chvílí, oni alespoň jednou za semestr odevzdávají s překladem i tu písemnou reflexi, takže tam vlastně nějaké teoretické znalosti prokazují už během semestru. Naopak v tom předmětu Úvod do teorie a praxe překladu jde o kolokvium, kdy já je zkouším jenom z teorie. Ta praktická část spočívá v těch průběžně vypracovávaných překladech, zatímco z té teorie je zkouším formou standardní univerzitní ústní zkoušky, respektive kolokvia, kdy po nich chci rozdíl mezi teorií a vědou, rozdíl mezi translatologií a lingvistikou, nejdůležitější jména československé translatologie a té oblasti, kterou studují, což je v tomto případě německy mluvící. Dále nejdůležitější periodika našeho oboru, nejdůležitější školy a nejdůležitější instituce a hrubý nástin vývoje translatologie řekněme od druhé světové války, ale po desetiletích, ne konkrétní data.

Mraček: Po obratech.

Špírk: Ano, po obratech. Ale opravdu jen výběrově, ale aby si zároveň uvědomili, co studují a co je ten obor.

Mraček: Že vůbec takový obor existuje.

Špirk: Přesně, že takový obor je a aby to šířili dál, když vyjdou na ulici.

Mraček: Máte ohlasy od studentů na výuku teorie překladu? Tedy na přítomnost teoretické složky ve výuce? Ať už na přítomnost teorie ve vašich předmětech nebo ve studijním plánu celého programu.

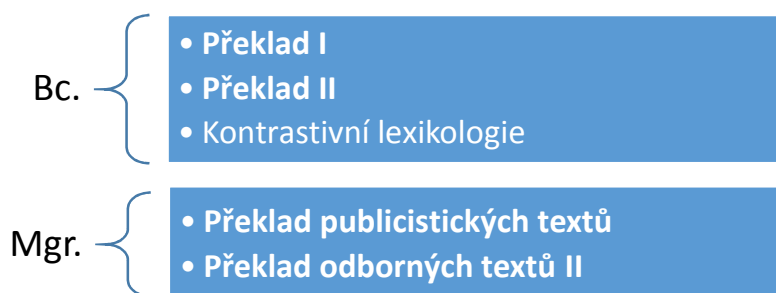
Špirk: Moje zkušenost je taková, že studenti berou teorii jako nutné zlo. Nekladou si příliš otázku, jestli musí nebo ne, prostě to berou, jako že musí. Ale zároveň se mi zatím v evaluacích neobjevilo, že by to někdo zpochybňoval, že by nebylo nutné se tou teorií alespoň trochu zabývat. Nikdy se mi tam neobjevilo, že bych jí učil příliš ve svých předmětech, to opravdu ne. Zároveň já sám nemám pocit, že bych jí dělal málo, já naopak si myslím, že ji probírám hodně na praktických příkladech, aniž bych ji probíral jako čistě teoreticky, odtrženě od toho textu, protože to není v popisu práce těchto předmětů. Ale obecně platí, jak už jsem naznačoval u toho Newmarka, studenti mají pocit a představu, až po státnice magisterské, že teorie má být k něčemu, dokonce to píšou v úvodu a závěru svých diplomových prací. A tento pocit také převládá u veřejnosti, pokud tedy se veřejnost zabývá překládáním a teorií, mají pocit, že teorie překladu je to, jak se má překládat. A bohužel tento pocit převládá i mezi učiteli. Nás, kteří si myslíme, že teorie se dá dělat čistě deskriptivně, primárně bez využití pro praxi, nás je hodně málo. Až v doktorském studiu asi člověk přijme, pokud se do něj pustí, že translologie nemá být primárně k něčemu aplikovatelnému.

ROZHOVOR Č. 2

Mgr. Monika Žárská

Rok narození	1958
Studium	2012- PhD. Translatologie FF UK 1977-1981 Mgr. Překladatelství-tlumočnictví FF UK
Praxe	překladatelka od 1994
Akademická praxe	od 2003 odborná asistentka, Ústav translatologie FF UK

Předměty vyučované na ÚTRL v rámci *Bc. studijního oboru Němčina pro mezikulturní komunikaci* a *Mgr. studijního oboru Překladatelství: čeština-němčina* (praktické překladatelské předměty zvýrazněny tučně, teoreticko-praktické překladatelské předměty tučně a kurzívou):

PŘEPIS ROZHOVORU (ze dne 3. 7. 2014)

Mraček: Jaké praktické překladatelské předměty učíte na bakalářském a magisterském stupni?

Žárská: Učím překladatelské semináře Překlad I a Překlad II, to je v bakalári, no a v magistru Překlad publicistických textů a Překlad odborných textů II.

Mraček: A teoretické předměty neučíte?

Žárská: Ne, to ne.

Mraček: Co je podle vás teorie překladu a co je translatologie?

Žárská: Translatologie je prostě vědní obor. Člověk nevybavený teoretickými znalostmi postupuje při překládání intuitivně. Ten intuitivní přístup nám slouží pořád, a dobře. I nám, co jsme četli teoretické práce. Intuitivní přístup prostě poslouží – něco vidím, něco mě napadne, líbí se mi to, nelíbí se mi to... Teorie podle mě slouží k tomu, že si kompetentně zdůvodním některé postupy a dovedu je obhájit. Takhle to používám. Možná je to tím, že jsem tak dlouho překládala taky spíš intuitivně, protože já jsem tady sice vystudovala, ale ani si nevzpomínám na teoretické práce. Vlastně na lexikologii jsme studovali Schippanovou, a Levého jsme četli,

to je pravda, ale já si vůbec nedokážu vzpomenout, co to bylo v předmětech jako Analýza textu nebo Metodika. Skripta od Balouna jsme četli, to byly spíš seznamy předpon a přípon.

Vlastně to nejvědecktější, co jsem poznala během svého studia, byla fonetika. Kdežto tady na katedře s námi nikdo vědecky nepracoval. Radili nám ke konci, jak máme psát citace, ale to není věda, že? A ještě Palek, ten měl vynikající přednášky z obecné jazykovědy.

Mraček: A jak jste se tedy vy osobně dostala k teoriím. Co jste četla a proč jste to četla a v jaké fázi? Souviselo to s tím, že jste tady začala učit?

Žárská: To souviselo samozřejmě s výukou tady. Někdy v roce 2003 jsem tu začala učit Metodiku překladu a Překladatelskou analýzu. Nosila jsem do seminářů zajímavé texty, ale moc jsem si s výukou nevěděla rady. Kolegové mi doporučili, abych si půjčila tady v knihovně Nordovou, to že je taková kuchařka, výborná praktická věc. No tak jsem si půjčila Nordovou, ponořila jsem se do Nordové, udělala jsem si výpisky a s tím jsem učila tu Analýzu. A vlastně dodnes, i v magisterském studiu, často něco děláme s textem a já řeknu, „Jak tomuhle říká Nordová?“ Ne že bych studenty zkoušela, ale společně její metodu aplikujeme.

Mraček: Ještě nějaké další práce jste si přečetla?

Žárská: Tak osvěžila jsem si Levého, což je krásná četba vždycky. Popoviče jsem si přečetla, protože ten se tady pořád zkoušel při státnicích. No a pak tady máme hezké knížky z edice Narr, tam si občas taky něco najdu.

Mraček: A máte třeba pocit, že vám četba teorií a reflexe, kterou nutně provádíte, pomáhá i v překladatelské praxi. Vy jste zmínila intuici, že pomáhá. Neříkám, že člověk nutně překládá líp se znalostí teorie, ale jestli vám nějakým způsobem pomáhá, pokud to lze vůbec vyjádřit.

Žárská: Zní to možná kacířsky, ale asi ne. Spíš, jak jsem říkala na začátku, ta teorie mi pomáhá si něco zdůvodnit. Ale že by mi teorie pomáhala mít dobré nápady, to ne, a překládání jsou hlavně dobré nápady.

Mraček: Ale jsou situace, kdy to zdůvodnění je potřeba.

Žárská: Samozřejmě. Anebo i porovnání, výběr z různých variant. A to Nordová je sice teoretická, ale velice praktická. Ale jako překladaťelce mi nejvíce pomohlo to, že mám za sebou rozsáhlou četbu. Já jsem prostě v mládí pořád četla, to nejvíc pomůže. Důraz na kvalitní češtinu.

Mraček: A pomáhá vám teorie jako učitelce při té výuce?

Žárská: Ano. Při vlastní překladaťelce činnosti méně. Ale pozor, jedna věc je, co řeknu, a druhá věc je, co si ani neuvědomuju. My bychom chtěli, aby studenti správně uvažovali víceméně podvědomě. To by bylo ideální.

Mraček: Automatizace těch teoretických poznatků, vstřebávání, že už to pak nelze kvantifikovat, co vlastně je teorie a co je praxe.

Žárská: A vypěstovat si ostražitost. My je vlastně nenaučíme „správně překládat“, zejména odborné texty, protože odbornost v různých oborech si tu neosvojí, ale naučíme je určité ostražitosti.

Mraček: A co konkrétně z teorií využíváte na seminářích praktického překládání?

Žárská: Jdu po tom, co studentům pomůže při závěrečných zkouškách. Říkám jim, ať mají své řešení teoreticky podložené, nezapomínají na Levého; až se vás zeptají, jestli zvolíte metodu instrumentální nebo dokumentární, tak to jsou zase pojmy Nordové, a až vám budou něco vytýkat, tak vy můžete opáčit „ale já jsem postupovala tak a tak, mám to z Nordové“. Nevím, jestli je to úplně pedagogické, ale prostě to takhle dělám. A všímám si, že si při takových radách hned začnou horečně psát poznámky. Se studenty tedy v praktických seminářích o teorii mluvím. Ale samozřejmě ne tak, že bych jim přednášela teorii, ale že řeknu třeba „a to mně připomíná, že...“ nebo „to by šlo zdůvodnit“, často mluvíme právě o zdůvodňování.

Mraček: Takže jakou formou vlastně tu teorii aplikujete? Jakými didaktickými metodami, monologickými? To by byly přednášky, vysvětlování, vyprávění? Nebo dialogické metody, jako diskuse, rozhovor se studenty?

Žárská: Říkám tomu exkurzy. Na chvíli se odpoutáme od překládání a může to mít i charakter krátké přednášky, ale to se nestává zase tak často.

Mraček: Takže občasný teoretický exkurz podle potřeby, tak jak to vyplyne.

Žárská: Podle potřeby, připravuju se na to, aspoň zhruba, ale vyplyne to vždycky z nějaké situace v tom překladu. Třeba načrtneme několik variant a pak vytřídíme řešení, která jsou vhodná a která nejsou vhodná, a řeknu k tomu něco z teorie. A v učebně 101 to můžu i promítnout. Třeba W-Fragen Nordové, stává se, že zjistím, že ji nečetli. To mně vadí.

Mraček: A to nás přivádí k otázce, jestli se opíráte o znalosti, které studenti získávají v jiných předmětech. Tedy hovoříme zde o Úvodu do teorie a praxe překladu v 1. ročníku, kde je Nordová alespoň na němčině v povinné literatuře. Takže vy se opíráte o to, že studenti ji znají, že ji četli, a už se potom jenom na ni odvoláváte. Tedy mám na mysli tu klíčovou práci *Textanalyse und Übersetzen*.

Žárská: No a pak má taky hezkou knížku *Fertigkeit Übersetzen*. Po pravdě řečeno, kdyby opravdu promyšleně pracovali s Nordovou, tak to vlastně stačí. A Kollera mám taky ráda a mluvíme o něm, o jeho přístupu k ekvivalencím. To jsou chytré a výborné věci. A v posledních letech jsem si připravila několikrát – a studenti to uvítali – exkurz do hermeneutiky.

Mraček: A to je na kterém předmětu?

Žárská: Na Překlade II a pak ještě na Překlade publicistických textů.

Mraček: A co přesně z těch modelů a pojmového aparátu Nordové je z hlediska vás jako učitele nejnosnější?

Žárská: Pořádně si uvědomit, že její analýza je příprava překladu, že je to prostě pomoc pro překladatele, někdy opravdu doslova ta kuchařka, a že i když ty její faktory neprocházejí

důkladně, tak stojí za to o nich vědět, i při krátkém překladu. Co je téma textu, obsah, výstavba, ono to pomůže. I když ten textík vypadá triviálně, číhají v něm někdy nedorozumění a je škoda zjišťovat to až potom.

Mraček: V čem je to tedy pro studenta lepší, než kdyby šel překládat rovnou.

Žárská: Zorientuje se v textu. Tradičně panuje názor, že ti, co jsou pomalejší, že mají překládat, a ti rychlejší ať tlumočí, ale on ani překladatel nesmí být úplně pomalý. Vždyť to je někdy hrozné, když studenti mají o dvoustránkovém textu rychle zjistit, co je v něm důležité, a nejde jim to. Tady právě systém otázek Nordové je užitečný. Ty otázky vlastně dorážejí – tak a uvědomuješ si, jaký je záměr, a uvědomuješ si...? Víím, že angličtináři někdy Nordovou nemají rádi, protože studenti jsou schopni postupovat jak podle formuláře a jednotlivé její otázky si doslova jakoby odfajfkujou. Ale to je nedorozumění.

Mraček: Ještě tedy k těm metodám. Zmínila jste z monologických metod ten exkurz, když je potřeba. A z těch dialogických, když je třeba rozhovor, dialog nebo diskuse na semináři? Kde tam ta teorie je přítomná?

Žárská: Naše semináře jsou vlastně pořád dialogické. Nemám studentů tolik, můžou mluvit rovnou. Samozřejmě se nestává, že by při práci s překladem někdo najednou řekl „A to mně připomíná, co píše Nordová“, to ne. To musím nějak iniciovat já.

Mraček: A jak to iniciujete? Chcete po nich ten pojmový aparát, přímo se ptáte stylem „Jak tomu říká Nordová?“ nebo „Máme tady pojem ten a ten, víte kdo je autorem?“

Žárská: Jo. Anebo si řekneme „A co tohle bylo? Byla to substituce, kompenzace?“

Mraček: To jsou příklady postupů. Takže kromě té nordovské analýzy byste řekla, že překladatelské postupy také využíváte?

Žárská: Ano.

Mraček: A jaké postupy, nebo jaké autory, kteří se zabývají postupy, využíváte na seminářích?

Žárská: Substituci, kompenzaci, dále vnitřní vysvětlivku, zlogičťování, ale nedělám ty postupy podle konkrétních autorů.

Pak ještě bych zmínila opravování překladů. Jsem ráda, když mi své překlady posílají, pak používám sledování změn a funkci komentář, a tam třeba napíšu „A podívejte se do Nordové“. Třeba se tam objeví nějaký úplný nesmysl a někdy se hodí napsat ne „to je špatně“ a dva vykřičníky, ale popíchnout, aby si něco dostudoval. A někdy dokonce napíšu „A nechtěla byste příště o tomhle problému povědět i ostatním?“

Mraček: Čili vyzýváte studenta, aby zrefletoval problém a své řešení, nejen pro sebe, ale třeba i před ostatními. Dobře. Teď ještě k roli teorie z pohledu studenta. Jaké místo má teorie v profilu absolventa. Existuje něco jako teoretická složka překladatelské kompetence?

Žárská: Kromě toho, co jsme už zmínili, je to práce s termíny. I ten absolvent, který vám nedokáže reprodukovat teoretické vývody, i ten by měl umět zacházet s termíny. A měl by si u některých uvědomovat, který teoretik je vymyslel. U některých, u těch základních. A pak by

si měl absolvent uvědomovat, v čem se o teorii může opřít. A já mám dojem, že tady u nás na translatologii je to tak šťastně zorganizováno, že i ti slabší studenti si uvědomují, že jim teorie má pomáhat. A taky bych ráda řekla, že mi vůbec nevadí, když ti studenti jsou pak v praxi lepší než já.

Mraček: V jaké fázi učebního procesu by se měla teorie uplatňovat? Otázka tedy zní, jestli teorii v nějaké formě představit na začátku a pak teprve přejít k praktickému překládání. Nebo nejdříve učit hlavně praktické překládání a teorie mít až na závěr studia, kde by měly roli jakési reflexe. Anebo průběžně? Jaký způsob považujete za nejužitečnější pro studenta?

Žárská: Teoretické ukotvení určitě budovat od začátku. Aspoň úvod do teorie by měl být na začátku.

Mraček: Takže v předmětech Překlad I a II čerpáte z toho, co probrali kolegové například v tom Úvodu. A do jaké míry čerpáte z poznatků, jež studenti získali v jiných předmětech?

Žárská: Já se snažím je podnítit k tomu, aby aplikovali poznatky dříve získané uvědoměle. Míříme k tomu, že budou psát komentář k bakalářskému překladu, což je vlastně jejich první teoretická, akademická práce.

Mraček: Mě by zajímalo, co konkrétně z té teoretické složky kompetence má podle vás student v té bakalářské práci prokazovat a co přesně hodnotíte?

Žárská: My v tom komentáři nechceme vlastně žádné velké rozklady. Komentář má analyzovat výchozí text, má prokázat schopnost vůbec pojmenovat problémy a pak si je utřídit a pak komentovat ta řešení, která student použil v překladu. Komentovat a někdy i zproblematizovat. Mně vůbec nevadí, naopak se mi líbí, když se v komentáři objeví formulace, že student musel zápasit s nějakým problémem, popíše ho, a že se octl před nějakým dilematem a jak to řešil. Umět to utřídit a uvádět příklady, ale zase ne tak, aby komentář obsahoval celé stránky příkladů. A taky chci, aby tam měli i ty češtinářské věci, Bečku, práce od kolegyně Hoffmannové a podobně. A pak bych ještě řekla, jak jste se ptal na odkazování k tomu, co probrali s kolegy, že někdy taky chci, aby mně příště donesli jakési shrnutí, co si o nějakém problému povídali například s kolegyní Kloudovou. To je myslím pro teoretické ukotvení dobré. Ani se nebojím přiznat, že si v něčem nejsem úplně jistá, a pošlu je konzultovat třeba s kolegou Špirkem nebo Svobodou. Tým tady spolupracuje, ani si to nemůžu vynachválit.

Mraček: A ověřujete teoretické poznatky nějakou formou v průběhu nebo na konci kurzu Překlad I a II?

Žárská: Ne, nic formálního není. I když, oni napíšou zkuškový překlad a následuje rozhovor nad ním. Ale není to zkoušení znalostí teorie, jenom vidím, jak to ten student komentuje. Některých teoretických problémů se dotkneme, ale nezkoušíme to.

Mraček: Máte ohlasy studentů na přítomnost teoretické složky ve výuce, ať už v průběhu výuky nebo zpětně od absolventů u státnic nebo absolventů, že se třeba ozvou po několika letech a nějak zmíní, že jim teorie pomohla?

Žárská: No, že by někdo přišel po letech a řekl „Ó, jak jsem vděčný za schéma Nordové nebo Reissové“, to se mi ještě nestalo. Ale v magisterském programu jsou semináře intenzivnější už

proto, že je tam studentů míň. Pak se třeba stane, že sama studentka nařekne něco z teorie, třeba z Kollera.

Mraček: Takže byste řekla, že sice nemáte ohlasy explicitně pozitivní, ale už to, že student s tím sám přijde, vlastně ukazuje, že jeho vztah není úplně negativistický.

Žárská: Ano, vidí, že je to užitečné. Protože se společně snažíme pojmenovat problémy a oni jsou rádi, že mají oporu, že mají pojmový aparát. A víte, co jsem si taky ještě uvědomila teď při tom rozhovoru? Protože byl dříve samostatný předmět Překladatelská analýza, teď už není, musím v Překladu I navazovat na kolegu Špirka. Dřív jsme se celý semestr bavili tím, že jsme brali jeden text za druhým a pořádně ho rozebírali, kdežto kolega Špírk to má jako součást jiného předmětu, on na to nemá tolik času, takže já se ty analýzy snažím propašovat do Překladu I. Taky ale záleží na tom, jestli zrovna vyjde čas. Takže třeba během deseti minut si můžeme ten překládaný text ústně zanalyzovat podle Nordové.

ROZHOVOR Č. 3

PhDr. Šárka Belisová

Rok narození	1957
Studium	1982 PhDr. Překladatelství FF UK 1975-1981 Mgr. Překladatelství-tlumočnictví FF UK
Praxe	překladatelka od 1981
Akademická praxe	od 1988 odborná asistentka, Ústav translatologie FF UK 1982–1987 interní aspirantura v oboru francouzská literatura, FF UK

Předměty vyučované na ÚTRL v rámci Bc. studijního programu Francouzština pro mezikulturní komunikaci a Mgr. studijního oboru Překladatelství: čeština-francouzština (praktické překladatelské předměty zvýrazněny tučně, teoreticko-praktické překladatelské předměty tučně a kurzívou):

Bc.	<ul style="list-style-type: none"> • Úvod do teorie a praxe překladu • Překlad I • Překlad II • Analýza literárního textu I • Literatura I
Mgr.	<ul style="list-style-type: none"> • Překlad publicistických textů • Teorie překladu II • Translatologická analýza • Francouzsky psaná literatura v dějinách překladu

PŘEPIS ROZHOVORU (ze dne 20. 6. 2014)

Mraček: Na úvod bych se chtěl zeptat, jaké praktické nebo teoretické předměty vyučujete na bakalářském stupni.

Belisová: Tak na bakalářském stupni je to hned v prvním semestru Úvod do teorie a praxe překladu, ten je vlastně teoreticko-praktický, no a potom mi na to navazuje Překlad I a Překlad II. Další mé předměty už se týkají francouzské literatury. Hrozně důležitý je ten Úvod do teorie a praxe překladu, který je z poloviny teorie, ale tu já okamžitě, každé své teoretické prohlášení jakéhokoli druhu, i kdyby bylo jen na úrovni jednoho slova, okamžitě ukazuju prakticky, protože mým cílem je nejenom ty lidi poučit, ale hlavně je motivovat tak, aby chtěli do toho překladu skočit, prostě abych je nalákala. Takže já všechno okamžitě ukazuju v té praxi a oni jsou šťastní, protože mají pocit, že na sobě pracují, že z každé hodiny, ze které odejdou, byť se jmenuje Úvod do *teorie* a praxe překladu, tak oni se každou tou hodinou posunuli nějaké kroky dopředu. Takže já mám pocit, že to je předmět, který dokáže ty nepopsané listy úplně nejvíc

motivovat a někam posunout. Proto si myslím, že je to klíčový předmět, kde bych zdůrazňovala opravdu to neustálé přecházení od teorie do praxe, aby každé teoretické slovo nebo prohlášení nebo pojem byly okamžitě ukazovány, jak se dají dobře využít, ta jejich znalost, okamžitě, aby ten člověk vám opravdu poděkoval za každou informaci, kterou dostane.

Mraček: Dobře. A na magisterském stupni?

Belisová: Tak z těch praktických je to hlavně Překlad publicistických textů, což je následnický předmět po Neliterárním překladu, a dále učím Teorii překladu II a Translatologickou analýzu. Ale já tady učím už třicet let, takže za ty roky se skladba předmětů dost proměnila, to by vás možná taky zajímalo.

Mraček: Dobře, možná bychom mohli začít tím, jak jste se vlastně dostala k výuce praktických překladatelských předmětů.

Belisová: Já jsem vlastně tady vystudovala a hned po škole okamžitě nastoupila na roční stáž a potom do aspirantury, takže já jsem vlastně nikdy nepřerušila tu kontinuitu, já jsem vlastně nikdy tento ústav neopustila, abych odešla do praxe. Takže v prvním ročníku jsem převzala předmět, který se jmenoval Úvod do teorie literatury. Ten navazoval na náš předmět, když já jsem tady studovala, který se jmenoval myslím Úvod do teorie překladu, kdy jsme měli profesora Ilka, který nám vyprávěl něco o Saussurovi a o znaku. Posléze když jsem to já začala učit, tak to byl Úvod do teorie literatury, přičemž ale už v době, kdy jsem to přebírala já, tak jsem si uvědomovala, že je potřeba otevřít ten předmět a dělat to tím srovnávacím způsobem, to znamená, že jsem tam třeba mluvila o různých typech textů a zároveň jim řekla, že i když třeba překládáme reklamu, tak je potřeba, pokud máme dobře ten text zanalyzovat a potom tedy ho třeba i zdárně přeložit, mít určité povědomí o základech dejme tomu versologie, přičemž ale překladatel musí studovat obojí, to znamená jak tu francouzskou versologii, tak tu českou, protože jedině tak to pro něj má význam. Jinak to pro něj nemá vůbec žádný význam a může to všechno, co slyšel, klidně zapomenout, protože pak si to klidně dohledá. Takže kromě pětáctyřiceti minut teoretické nalejvární, kdy se ukáže, v čem je to jiné a jak to funguje jinak, je ještě potřeba těch čtyřicet pět minut věnovat tomu, jak si ten člověk s tužkou ten francouzský text nějakým způsobem rozčlankuje, segmentuje, aby potom mu dal tu náležitou formu. Tímhle způsobem se proběhnou všechny záležitosti v Úvodu do teorie a praxe překladu, kdy se mluví o funkčních stylech, o tom, v čem se jednotlivé funkční styly odlišují, a úplně nejnázornější pro to je, když se vezme nějaký jeden problém, to jsem třeba dělala v předmětu Překladatelská analýza, že jsem si vzala téma vlaštovičník a podívala jsem se, do jaké míry se liší heslo z obecné encyklopedie o vlaštovičníku od hesla z encyklopedie, která už je specializovaná pro člověka, který to využije na základě svého zájmu a svých základních znalostí. Tedy jak se to odlišuje od dejme tomu nějaké knihy o užívání léčivých bylin, kde zase se objevují stejné prvky, to znamená vlastně popis té rostliny, ale najednou ten popis už upřednostňuje jiné informace než popis z té obecné encyklopedie anebo než popis z té encyklopedie specializované, ten je zase úplně jiný a jde tam o to, aby člověk neutřhl jinou rostlinu v tom třetím případě, prostě aby se neotrávil. Čili v každém tom případě je uplatněno jiné hledisko pro výběr i těch nejelementárnějších informací o tom předmětu zájmu. A potom samozřejmě ten jejich způsob provázání, takže třeba v tom případě třetím, to je de facto krásný typický příklad návodového textu, to znamená, že se předmět popíše, aby se dále

ukázalo, jak se s ním bude nakládat, aby se dosáhlo kýženého výsledku, to znamená třeba uvaření určitého lektvaru, který je vlastně tím, co adresát očekává, protože kvůli tomu on si to vlastně otevře.

Mraček: Čili účel překladu.

Belisová: Čili účel překladu. A potom jsem končila ještě tou literární záležitostí, kdy jsem jim ukázala, že zase všechny prvky, které se objevovaly v těch předchozích třech, tady budou, ale v úplně jiných pozicích, jiných důzrazech. Vlastně na tom jsem jim nádherně ukázala, čím se liší text, který využívá prostředků literárních.

Mraček: Chtěla byste říci ještě něco ke svému osobnímu vývoji, tedy k tomu, jak jste se dostala k výuce praktických předmětů?

Belisová: Já jsem tedy po ukončení studia udělala doktorát na francouzskou literaturu a překlad, to byla moje specializace. To znamená, že když jsem potom začala učit, tak jsem dostala nový předmět, který se nově koncipoval, a nikdo ho nechtěl učit, a to byly Dějiny překladu. A pro mě to byla obrovská výzva, protože já jsem do té doby viděla, jak velkým soustem je dobrá analýza literárních textů. A proto jsem si stále rozšiřovala vzdělání nejenom v obecných pojednáních k literární tvorbě jako takové, ale zároveň jsem i studovala, v čem je francouzská oblast, myslím, co se týče světového přínosu, velmi dobrá. Že totiž tam se staví od 60. let na tradici přínosu Rolanda Barthese anebo Gastona Bachelarda, to jsou zkrátka školy strukturalistické a různé sémiotické a semiologické, které vybudovaly jakýsi v té době módní, nicméně z odborného hlediska zajímavý a objektivně využitelný, hloubkový způsob analýzy literárních textů. Tohle já jsem měla nastudované a z tohoto důvodu, když jsem tady učila dějiny překladu a současně dějiny francouzské literatury včetně analýz literárních textů a individuálních stylů autorů, na tohle jsem se specializovala a tohle jsem potom mohla využívat v dějinách českého překladu. Ten předmět jsem měla postavený na analýze francouzských originálů, literárních textů a různých dobových českých překladů. A ve chvíli, kdy jsem tohle už dobře uměla, najednou z důvodu neočekávané personální krize jsem byla ze dne na den vyzvána, abych učila něco, co tehdy se nazývalo Základy překladu a posléze bylo přejmenováno na Metodiku překladu a dnes figuruje pod pojmem Překlad I. No a tehdy já jsem zjistila hroznou věc. Dolehla na mě ta okolnost, že my jsme se jako studenti na Katedře překladatelství a tlumočnictví vlastně neučili překládat, že my jsme se dozvěděli základy všeho možného včetně stylistiky, ale naše zkouška z překladu, to jsme bez slovníku překládali hodinu a půl ručně, zdůrazňuji bez slovníků, jakýsi text z češtiny do francouzštiny. Byl to text, který se objevoval v různých brožurách o socialistickém Československu, kdy tam byly základní informace o hospodářství, zemědělství, kultuře, politice, dějinách, prostě pracujícím lidu. To znamená, že to byly věcné informace, ale podávané formou jakýchsi klišé. To bylo jeden semestr na konci třetího ročníku. A ve čtvrtém jsme měli ještě jeden překlad, taky jenom semestrální. Překlad tehdy učil ten, kdo byl zrovna k dispozici. No a my jsme měli Evu Janovcovou, která byla tlumočnice, a pod jejím vedením jsme celý semestr překládali dvě stránky Stendhalova románu Červený a černý. A v téhle situaci, kdy jsem měla převzít Základy překladu, tedy překladatelské řemeslo, jsem si uvědomila, že já jsem se ve škole překládat nenaučila, a že každý můj dosavadní překlad byl velkým bojem, provázeným velkou úzkostí a potřebou kontrolovat výsledek své práce ze všech stran, protože jsem prostě neměla žádné

vypracované mechanismy. Takže najednou, když jsem se ocitla v téhle roli, tak jsem si přečetla všechny teorie, které byly tady u nás tehdy dostupné. Nakonec jsem zjistila, že tady byly kromě Levého Umění překladu sborníky konferencí, které pořádala naše katedra a ty byly vlastně jedinými materiály, které se tady s určitou pravidelností objevovaly, a když byl člověk s nimi dobře obeznámen, tak zjistil, že to navazuje na časopis Dialog, který tady vycházel v druhé polovině 50. let, a byly to vlastně příspěvky našich známých překladatelů k jejich překladu nějakého konkrétního díla. Tím, jak nebylo vůbec nic k dispozici, tak byly tyto poznatky strašně cenné, protože vytvářely jakousi jemnou mozaiku a při těch různých analýzách originálu a pak i překladů to bylo docela dobře použitelné. Ale tím, že se tam skutečně objevovaly jenom poznatky profesionálních překladatelů krásné literatury, tak to bylo omezené, a tím pádem se z toho nedalo vůbec čerpat pro výuku překladatelského řemesla. Takže jsem si prostudovala, co nabízela tehdejší slovenská škola, nitranská nebo Bratislava, a zjistila jsem zase, že na jedné straně to byly teorie ty pravé, jako Popovič, anebo na druhé straně potom poznatky filologa, který prošel překladatelskou zkušeností, třeba typ Vilikovský, a který se snaží dát tomu nějaký teoreticko-praktický obecně použitelný rámec. Ale poznatky k výuce řemesla jako takového, to znamená, aby si ten student poradil při překladu v podstatě jakéhokoli textu, tam nikde nebyly. Jako kdyby byla hanba, mi až připadalo, zabývat se otázkami překladu takových „nedůležitých“ textů a jediné ušlechtilé, co si zasloužilo být probíráno na odborných fórech a co nabízelo střípky teorie, byla výhradně beletrie. Takže kdo chtěl tehdy učit praktický překlad, tak neměl vůbec z čeho čerpat. Tak jsem tady seděla celá zoufalá, protože jsem potřebovala nějaký základ. A v zoufalství jsem se obrátila na francouzské knihovny. A zjistila jsem, že v 70. letech byla ve francouzských pracích populární teorie komunikace. A ta teorie komunikace je mnohem zajímavější při analýze textů různého původu od těch nejobyčejnějších a pragmatických po literární, že to hledisko komunikační tady může tu analýzu oproti tomu čistě lingvistickému pojetí posunout dál. A byla jsem obrovsky překvapená, že v tom západním světě bylo tehdy ohromně populární jméno Romana Jakobsona, takže jsem si zjistila, co to bylo za člověka, protože jsme tady o něm nic nevěděli. A já když jsem viděla, jak jednoduše se dají na základě jeho šesti jazykových funkcí zanalyzovat různé typy textů, protože to bylo v těch francouzských univerzitních příručkách, tak jsem tady v tom zoufalství vymyslela, že jsem si vzala šest pastelek a rozepsala jsem každý text tak, aby mezi řádky byly větší mezery, aby se třeba pod jedno slovo vešlo i pět barev toho podtržení. A tak jsem vlastně zjistila, že tady je cesta. A teprve v tuhle chvíli mi došlo, že slovo analýza textu, které my jsme, když jsem já studovala, ani jednou neslyšeli v žádném předmětu, že je něco strašně důležitého, aby si člověk ujasnil, s jakým textem má jako překladatel co do činění. A tím pádem jsem vlastně v tom předmětu, který jsem nově učila, vždycky začínala tím, že jsme si se studenty na papír barevně rozkreslili ten text, než jsme ho potom začali vůbec překládat. Teprve mnohem později, jak šel čas, se ukazovalo, že tato metoda je nesmírně nosná, protože ve chvíli, kdy ten překladatel buď váhá, co si z toho, co ho napadá, jakou variantu si vybrat, anebo vyloženě se dostane do úzkých, že neví, jak pokračovat, tak vlastně pomocí tohoto způsobu práce jsem mohla studentům ukázat, že mnohem lépe než jakákoli lidská autorita jim v takovémto ožehavém okamžiku pomůže návrat zpátky k tomu barvení v tom textu, protože ten text, podle toho, která barva dominuje, jim nádherně ukáže, o jaký funkční styl se jedná. A někdy se může stát, že dominuje expresivní, a je to logické, protože je to třeba zpráva o sportovním výsledku nějakého utkání, ale my zjistíme, že v celém článku je tomu výsledku sportovního utkání

věnováno třeba šestnáct slov a to je ta funkce referenční, a že devadesát procent toho textu je vlastně ironický komentář toho sportovního výsledku, to znamená, že devadesát procent toho textu bylo zabarveno hlavně expresivní barvičkou, tedy funkcí, a pak taky funkcí konativní. Ale že tam byla i spousta metajazykové, protože aby se tomu autor mohl vysmívat, tak demonstroval ty jednotlivé hráčky toho tenisového utkání třeba na základě průměru k pohádce Červená karkulka, takže Američanka, která bylo jasné, že od samého začátku zvítězí, byla ta hodná babička, a proti ní růžová karkulka, která atd. A to všechno vylezlo na povrch díky použití těch barev, takže ty barvy pokaždé ty studenty uhodily do hlavy, takže studenti si uvědomili, kde se pohybují, a že pokud v textu dominuje ironie, expresivita a metalingvistika, takže když tam použijí doslovný překlad, tak jsou ale vedle jak ta jedle, a ten text je úplně k ničemu. Protože doslovnou metodu bylo potřeba použít jenom u těch šestnácti slov, kde bylo psáno, jak ten turnaj skončil, s jakým výsledkem a na jakém stadionu. A když se takto pracovalo s těmi studenty předtím, než začali číst svůj překlad zadaný minule, že se začalo takovouto analýzou, tak potom bylo vidět, i když je to jednoduchá metoda, jak najednou začalo těm lidem docházet, o co kráčí. Takže pro mě tohle byl klíčový moment ve výuce. A dále jsem si uvědomila, že je potřeba demonstrovat ty analýzy ještě na těch funkčních stylech. Takže jsem si k jednomu tématu vzala čtyři různé texty, to je ten vlaštovičník, jak jsem o tom mluvila. Vzala jsem si jeden návod, jeden specializovaný a dynamický výklad vlaštovičníku pro zájemce, kteří chodí do přírody a kteří potřebují úplně jiné informace než člověk, který si otevře vlaštovičník v obecné encyklopedii, aby se dozvěděl, že to je nějaká bylina, která má nějaké mléko, které obsahuje nějaké alkaloidy, nic víc. A potom ten literární text, ten tomu všemu nasadil korunu, a ukázal ty rozdílné práce jazyka v těch různých funkčních stylech, kde najednou jsme viděli, jak nám to hrozně pomohlo, když jsme si z každého typu textu přeložili třeba jenom tři čtyři věty a najednou jsme vlastně viděli při té výuce, jak používáme jiný přístup k tomu překladu, že jednou to překládáme jako odborný text s ryze referenční funkcí. A pak jsme viděli, jak se to rozrůžňuje a jak třeba u toho návodového textu narůstá ta funkce konativní, která dovede toho adresáta přímo k tomu, že vlastně ukončí čtení toho textu tím, že ví, jak si má připravit cosi, jakýsi nálev, a že k tomu sloužilo to pojednání. A zcela stěžejní je přístup k překladu jako ke tvorbě textu, překladatel je svébytný textotvůrce. Už na tom samém začátku jim říkáme, že vlastně překladatel není ten, kdo zaměňuje slovo za slovo, ale je to textotvůrce, to znamená, že to je suverénní činitel, který oč lépe chce posloužit originálu, o to víc se musí chovat jako svéprávný činitel, jako tvůrce.

Mraček: Takže tím jsme se vlastně dostali k teoretickým konceptům, s nimiž ve výuce praktických předmětů pracujete, hlavně v předmětech Úvod do teorie a praxe překladu a Překlad I.

Belisová: Ano, takže já to ještě jednou shrnu: Jakobsonovy funkce, různé funkční styly a tvořivý přístup k překladu je jakási trojice, která je pro didaktiku překladu naprosto klíčová. Ještě jsem k tomu přibrala *Srovnávací stylistiku angličtiny a francouzštiny* kanadských autorů Vinaye a Darbelneta, která vycházela od padesátých let neustále v reedicích. A jedna z mých učitelek a posléze kolegyň, Eva Janovcová, kterou už jsem zmínila, že nás jako tlumočnice učila literární překlad, tak ona po sobě zanechala obrovskou věc. Ona v jedné učebnici, která se jmenovala *Francouzština pro pokročilé* a která byla kolektivním dílem vznikajícím pod vedením Aleny Tionové na romanistice, tak tato Eva Janovcová vlastně vzala postupy Vinaye a Darbelneta a

přizpůsobila je, vzala je všechny nesmírně podrobně, zkrátka tam vysvětlila fungování těchto postupů na rozdílech francouzštiny a češtiny, na konkrétních příkladech překladu, přesně tak, jak to pojali autoři, a doplnila výklad každého toho postupu k tomu přizpůsobenými cvičeními. Což je úžasné, protože naznačila už jenom přítomností těchto cvičení, že je možné tyto postupy drilovat. A tím pádem se vlastně formou něčeho, co vypadá jako gramatické cvičení, dá vykročit k vypřekládání se. Protože tam vlastně člověk zjistí, že určité věci najednou lze dělat, když je dobře pochopí a když si je procvičí. Že může pracovat na tom zautomatizování. Takže to bylo něco naprosto nevídaného.

Mraček: A teď bych se chtěl zeptat, jaké místo má podle vás teorie v profilu absolventa bakalářské úrovně. Tedy jaké místo zaujímá teorie v rámci výstupních kompetencí, které ten absolvent má?

Belisová: Já si myslím, že tam teorie figuruje zcela zásadně, a že se vlastně projeví právě v té bakalářské práci, úžasným způsobem. Jak jsme vlastně tomu zpočátku nevěřili, když vznikl tady ten nápad pojmut diplomovou práci bakalářského studia jako z poloviny překlad a z poloviny komentář, tak čím déle toto existuje, tak se ukazuje, jak je to vlastně úžasný nástroj kontroly, do jaké míry ten student pochopil tu teoretickou bázi, nejenom pro tu aplikaci praktickou v textu toho svého překladu, ale potom v té reflexi, kterou vlastně ukazuje to, proč zvolil jednak tu a tu strategii, to znamená obecnější přístup k překladu, tak potom ty dílčí strategie, podstrategie. Proč je zvolil na základě všeho toho, co tady pojal od prvního ročníku, a hlavně v Překlade I, kde je strašně důležité, říkám já, naučit ty lidi v popisu toho, co právě provedli při tom překladu, všechno zreflektovat, ale už s použitím té terminologie. Právě v prvním ročníku v Úvodu do teorie a praxe překladu si ujasníme okamžitě s těmi studenty, proč vlastně mají ten předmět zařazen a proč je důležitý, že vlastně tam je příležitost naučit se hovořit stejným jazykem. Oni přicházejí jako nepopsaný list, s určitou svojí představou překladu a setkávají se s učitelem, který všechnu tu teorii zná a má za sebou překlady, tak je důležité najít společnou řeč, jakýsi translátologický diskurz. Proto vlastně je tak koncipován celý ten předmět, abychom my už v tom Překlade I vlastně popisovali všechny ty kroky, ke kterým došlo, ať už na úrovni jednoho slova, nebo v souvislosti s místem, kde je důležitá koheze, koherence, nebo strategie překladu toho obecného textu nebo řešení třeba nadpisu. To všechno my už si vlastně neseme z toho prvního ročníku a v Překlade I už se bavíme jako odborníci. Už se nebavíme jako v tom prvním ročníku, že já mluvím nejdříve jako cizinec cizími slovy, která okamžitě ukazují a vysvětlují, jak jsou ty věci prakticky použitelné, ale vlastně v tom Překlade I, protože jsem učitel, který může navázat na to, co jim řekl v tom prvním předmětu, tak my už se bavíme jako translátologové, a já jim říkám, dávejte moc dobře pozor, i když kritizuju vaše řešení, jakým způsobem já vám to říkám. Doslova. Dávejte pozor na každou formulaci, protože vy ty formulace budete potřebovat, až budete hodnotit svůj překlad v tom komentáři. To všechno vy vstřebávejte. A proto klademe *obrovský* důraz na analýzu každého textu, předtím než začneme prověřovat ty jednotlivé věty, které si už přinesli ti studenti přeložené z domova.

Mraček: Takže byste řekla, že ta teorie pomáhá v té výuce jakým způsobem?

Belisová: Naučit nejdříve, co se děje, a potom teorie pomůže tomu studentovi, aby popsal to, co udělal, takže ona je vlastně jako řeka, která se prostě vrací, to je úžasně propojovací, vlastně všemi směry. Takové tmelidlo. A podle úrovně toho překladu a podle úrovně komentáře my

pochojíme, jak oni se naučili obojí současně, a ne teorii zvlášť a praxi zvlášť, a že on přeloží bakalářský překlad a potom si trpně řekne, ježišmarjá, to bude nuda, já tam musím teďka vymyslet dvacet stránek, aby vypadaly teoreticky. Máme tady z poslední doby několik bakalářek, kde se ukazuje, že to jsou skutečně mladí translatologové a zároveň lidi, kteří nás v praxi nezklamou, ať už se budou zabývat překladem jakéhokoli textu. Takže u těch vynikajících prací, kde máme stejně dobrý překlad i komentář, vidíme, že došlo k naplnění té naší ambice, totiž vlastně k tomu, že ta teorie pomohla naučit ty lidi překládat a zároveň vlastně těm lidem umožnila, aby ukázali, že jsou translatologové, že se zcela liší od filologů a že jsou schopni někdy více či méně hlubší odborné reflexe. Strašně zajímavé je právě tyhleto práce si vzít a konfrontovat je s pracemi, které jsou horší kvality, myslím teď překladatelsky horší kvality, to znamená tam, kde už je ten překlad dva, dva mínus, tři, tak je strašně zajímavé potom to porovnání těch komentářů. Tam najednou vlastně vidíme, že ten diplomant v podstatě od samého začátku přistupuje ke zpracování toho komentáře, nechci to říkat takhle expresivně, nicméně řeknu, jako k jakémusi nutnému zlu, aby vlastně naplnil ten předepsaný počet stránek, to znamená, že na základě nějaké kostry, která už je prefabrikovaná, většinou to je ten model Nordové, si vlastně vytvoří jakási okénka, do nichž nalévá ten jazykový materiál z té své práce, a pozná se nádherně, když je tam naléván víceméně uměle, aby se vlk nažral a koza zůstala celá. To všechno se ukáže, pokud si to srovnáme právě s těmi vynikajícími překlady, které mají vynikající komentáře.

Mraček: A přece jen bych si to dovilil ještě srovnat s magisterským stupněm. Máte pocit, že absolventi magisterského studia u nás mají teoretické znalosti mezi svými kompetencemi a jak je případně využijí v praxi?

Belisová: Ty teorie, které učíme v magistru, jsou jakousi součástí akademického vzdělání toho translatologa, který je schopen v okamžicích, které jsou najednou v té jeho praxi nějakým způsobem společensky závažné, to znamená, že se musí v určitém kontextu jakožto odborník, jakožto translatolog, vyslovit k nějakému problému, který se řeší v té společnosti, ať už soudně nebo na jiné úrovni, tak tam je schopen svá tvrzení opřít o určité teoretické základy. Tak tohle je vlastně podle mého názoru jediné možné využití těch teorií, což je samozřejmě dobře, a je výborné, když ten student odchází odsud a má vlastně ten aparát připraven. Protože on má jakousi autoritu jen v uvozovkách, protože má diplom, ale ve chvíli, kdy to podepře autoritou obecnou těch teorií, tak potom samozřejmě jeho názor v těch takových posuzovacích momentech, které opravdu můžou být různé společenské závažnosti, tak tam už samozřejmě má plnou váhu.

Mraček: Už jste hovořila o tom, jak jste se dostala k výuce praktických překladatelských předmětů a jak jste si vypracovala metodiku překladatelské analýzy. Mě by ještě zajímalo, jak bylo koncipováno studium překladatelství na Katedře překladatelství a tlumočnictví, když jste studovala. Jak to bylo se studiem teorie nebo kontrastivních lingvistik?

Belisová: Já jsem prošla sice Katedrou překladatelství a tlumočnictví FF UK, ale měli jsme pouze do sebe uzavřenou lexikologii, gramatiku a stylistiku, která v ničem neměla sebemenší prvek komparace, srovnání s tím, jak to funguje v češtině. Dokonce ani interpunkci, nikdo nikdy nezmínil, že by se třeba v něčem odlišovala. Bylo to opravdu uzavřeno v tom předmětu, jako kdyby se učil na filologii. A stejně tomu bylo i s literaturou. Myslím národní literaturou, to

znamená dějiny francouzské literatury. Úplně stejně. My jsme měli navíc, na rozdíl od dnešních studentů, ještě dějiny české literatury. Takže to bylo pro mě dobré. Byla to taková přehledovka dějin české literatury a přehledovka dějin francouzské literatury.

Mraček: Takže jste neměli dějiny překladu, kritiku překladu, analýzu překladu.

Belisová: Ne, ne, vůbec. Tím jak to bylo uzavřeno do sebe, tak to byla česká literatura zvlášť, měli jsme teda na českou literaturu paní docentku Janáčkovou, takže to sice bylo takové zasvěcení do vyšší dívčí, ale pouze uzavřeno v té české literatuře. Stejně jako ten přehled francouzské literatury byl pouze záležitostí romanistiky. A pokud jde o teoretické předměty, tak za mého studia byl jeden takový předmět a byl zařazen do prvního ročníku, to byl vlastně úvod do lingvistiky, kde jsme se dozvídali pouze o tom, že existuje jakýsi Saussure a že zkrátka vymyslel cosi, co je znak, a dozvěděli jsme se právě ty tři stránky toho znaku, *langue*, *langage* a *parole*, tyhle ty tři pojmy, které jsme de facto nebyli schopni nějakým způsobem potom zužítkovat v nějaké analýze nebo v něčem takovém. Takže my jsme vlastně tenkrát teorii neměli a cokoli jsme se dozvěděli teoretického, tak jsme si pouze vyčetli z Levého Umění překladu, a potom ještě eventuálně, když už já jsem byla učitelka, tak jsem si ještě já nastudovala celou tu školu popovičovskou, to znamená se všemi těmi různými příspěvky Hocheľa a Vilikovského.

Mraček: Takže jste takový autodidakt.

Belisová: Autodidakt, který četl vlastně s velkou vděčností příspěvky z různých konferencí, ať už se konaly u nás na našem ústavu, nebo na Slovensku v Nitře. A mám zrovna jeden sborník, který je fantastický, ten vyšel tenkrát v Nitře, ale byli tam právě účastní někteří mí kolegové z té doby. A hlavně ten Bohuslav Ilk, to byla konference věnovaná odbornému překladu. A hlavně z toho Ilkova příspěvku, ale i z jiných, já jsem čerpala vždycky a dodneška čerpám, když učím to, co je nazváno Překlad II a původně Základy odborného překladu. Tam je úplně všechno, co je strašně důležité. Je to z Nitry, normálně sborník z konference a nejdůležitější je tam právě příspěvek Bohuslava Ilka, to je ten, který nás tady učil tady v tom prvním ročníku tu teorii, a který to tam vlastně pojme obecně, ale do té míry, že je to potom využitelné při odpovědi na jakoukoli otázku, která se vztahuje jakkoli blíže nebo vzdáleně k metodě a odlišení různých typů odborného překladu, je to opravdu velmi důležité a dobré.

Mraček: Jak vám osobně pomáhá teorie při výuce, myslím jako učitelu při výuce?

Belisová: Já jsem vůbec nepotřebovala teorii, abych dobře naučila tu praxi. Já se jenom snažím prefabrikovat určité poznatky získané teoreticky tak, abych je předávala těm lidem formou pro ně srozumitelnou, tedy jde o jakousi teorii, která je okamžitě vysvětlovaná a prakticky zužitkovatelná. Jediné, co mi pomohlo, byl ten Vinay a Darbelnet a potom Eva Janovcová, že dali na stůl zcela konkrétní postupy, které posunuli najednou ten dialog mezi žákem a studentem úplně někam dál, protože my vlastně neztrácíme čas.

Mraček: Takže ty pojmy šetří čas.

Belisová: Takže mně vlastně pomohli Vinay, Darbelnet a Eva Janovcová ve výuce překladu. A potom v tom Překladu II mi pomohl velmi hodně ten sborník z Nitry s tím Ilkovým článkem. A to mi pomohlo. A potom v těch dalších ročnících tam taky vám popíšu, jak to vlastně je. Já

jelikož mně osobně v životě žádná teorie k tomu, abych se naučila dobře překládat, nepomohla, a musela jsem se to naučit sama díky tomu, jak jsem to učila studenty, tak vlastně můj postoj k teorii překladu byl trošičku negativistický, protože já jsem vlastně nemohla nevidět, kdykoli jsem se začela do nějaké teorie, která se ustanovila jako taková, že to je vlastně systém, který si staví své jakoby nové pojmosloví k tomu, aby jiným způsobem, nebo stejným ale jinými slovy popisoval neustále jednu a tutéž věc.

Mraček: Pomáhají vám teorie nebo teoretické reflexe, které provádíte na hodinách se studenty, vám osobně i jinak než jenom v té výuce, tedy myslím jako praktikující překladatelce?

Belisová: Ano, ano, já vlastně, ale to je asi jedinečný případ, tím že jsem se musela praktický překlad učit sama z praxe, tak jsem najednou, poté co jsem hledala klíč k tomu, jak vymyslet metodologii, abych naučila studenty základům překladu, neboli řemeslu, tak jsem vlastně postupně zjišťovala, že tím učím překládat sebe samu, takže když potom jsem překládala knihy, nejrůznějšího druhu, ať už obtížné encyklopedie, nebo literární texty různého druhu, tak vždycky v určitém momentu já se třeba zarazím a pak najednou si vzpomenu, co jsem kdy jak říkala studentům, a udělám to krásně přesně tak, jak to má být, takže já jsem se vlastně tímhle způsobem dostala do stavu jako překladatel, že se nemusím bát nějakých negativních ohlasů na své překlady, zatímco předtím jsem neměla vůbec žádnou jistotu, a furt jsem byla vlastně jakoby...

Mraček: bez opory...

Belisová: bez opory, ano, protože oni nás to v té škole neučili. A teď najednou, tím jak já jsem to učila je, tak já jsem se to vlastně musela...

Mraček: reflektovala sama sebe...

Belisová: reflektovala sama sebe.

Mraček: Když jste učila reflexi je, tak jste nutila do ní sama sebe.

Belisová: Ano, naučila jsem se to díky nim.

Mraček: V jaké fázi by měla být teorie zapojována? Na samém počátku, ještě před praktickým překládáním, nebo okamžitě souběžně s praktickým překládáním nebo teoretickou reflexi začít teprve po nějakém penzu odpřekládaném, nebo až třeba v tom magistru, zatímco v bakaláři vůbec ne?

Belisová: Tam se zase vracíme k definici slova teorie, teorie překladu. Jde o to, jakým způsobem je ten student seznamován na teoretické rovině. On není seznamován s teoriemi v prvním ročníku, on je na teoretické rovině seznamován vlastně s tím, co ho čeká, a vlastně jsou mu dokládána všechna ta tvrzení, aby on okamžitě viděl, jak je dobře, že právě slyšel to, co slyšel, že je mu to k obrovskému užitku. To znamená, že tady je kladen obrovský důraz na teoretickou připravenost toho učitele, nikoli na zapojování teorií jako takových do výuky. Jo, to je ta erudice toho člověka, který používá teoretické pojmy a vlastně tím Úvodem je do toho zasvěcuje. Když jim říkám v prvním ročníku o fázích překladu a důležitosti analýzy, že ji také zmiňuje ten Levý, taky jej zmiňuji, ale já mluvím o její důležitosti a řeknu sama, proč je důležitá,

demonstruju a řeknu, že ji tam má samozřejmě i ten Levý jako první fázi a co to vlastně znamená to jeho čtení, vnímání čtení a my si to hned zdemonstrujeme na tom, když si ten text rozkreslíme a najednou tam na nás vybafne třeba ta barvička té expresivity, ačkoli šlo o nějaké tenisové utkání. Čili ona je důležitá teorie vlastně od samého začátku, po celou tu dobu a v každém předmětu je dávkována jinak a čím dál silněji. Třeba v tom Překladu I já se ještě chovám teoreticky víc než v tom prvním ročníku, v tom Úvodu do teorie a praxe překladu, víc, a zesiluju, když jdu do toho Překladu II, protože tam právě už jim přinesu Šabršulova skripta *Problèmes de la stylistique comparée du français et du tchèque* a tam jsou vlastně až do absurdní lingvistické podrobnosti všechny ty záležitosti s Vinay, Darbelnetem a Janovcovou, tak tady je to posazeno na naprosto až astronomickou, nebo jak bych to řekla, meta meta meta úroveň, skutečně tu nejteoretičtější. A tam najednou oni to drží v ruce a najednou vidí, jak je to teoreticky dovedeno až k naprosté, až absurdní dokonalosti. A já jim říkám, teď právě to držíte v tuto chvíli včas, na začátku, v první hodině Překladu II, protože my se sice tady budeme učit něco, jako jsou základy odborného překladu, my vlastně zúročíme všechno, co jsme se doposud učili, ale přibereme ještě něco dál, ale vás po tomto kurzu čeká psaní komentáře, takže tím pádem my tady vlastně přibíráme takový ten vysoký popis lingvistický, který ale nedrilujeme. Jenom víme o jeho existenci, co tam je a jakým způsobem je to vlastně demonstrováno, anebo formulačně lingvisticky zakotveno. A je zajímavé potom se podívat na úroveň těch jednotlivých studentů, kdo cituje totiž z toho určité věci v tom komentáři. Tam se nikdy nestane, nikdy, aby někdo, kdo píše komentář z povinnosti, aby citoval Šabršulu, nikdo. To už opravdu bere ten, který má tu reflexi, který už to má stmelené a potřebuje jít do většího detailu v tom popisu toho, co provedl, než co jsme dělali my na tom Překladu II, na všech těch hodinách, tak ten si jde do toho Šabršuly. Takže tam to jde takhle nahoru v tomhle smyslu, pak teda je ten komentář. A pak v tom magistru se s tím pracuje úplně jinak, pak už se pracuje s těmi teoriemi konkrétními, my děláme ty francouzské teorie, ale zase protože je to učím já, tak s tím, v čem jsou zajímavé potom pro tu aplikaci. Takže teorie v tom pravém slova smyslu přicházejí až v magistru a to si myslím, že je ten pravý čas, protože se z nich stávají translatologové v tom pravém slova smyslu, kteří budou dávat ty posudky pro tu společnost. Bakalář posudky dávat nebude, protože on nemá to zázemí těch *teorií* v množném čísle.

Mraček: Popsala jste mi, v jaké fázi by měla být teorie zapojována, tedy teoretická rovina. To, co jste mi popsala, jak to vy zapojujete, je to podle vás ideální?

Belisová: Samozřejmě že každý vám řekne, že za ideál považuje to, jak to dělá on sám. Protože je absurdní představa, že by člověk při vědomí nějakého ideálu postupoval jinak.

Mraček: No, ale on si může být vědom toho, že nemá dostatek času, nemá dostatečnou hodinovou dotaci, prostor, takže by chtěl třeba to dělat jinak, ale nemůže.

Belisová: Ne, právě proto, že nemá čas. Právě já si myslím, že to, že nemá čas, je úžasné kritérium kontrolní, protože tím pádem tam do toho se nedostávají žádné ty teorie omáčkoidního typu. Já si myslím, že jsem měla obrovské štěstí, že jsem mohla učit Úvod do teorie překladu, Překlad I, Překlad II, být vedoucím prací a potom vlastně učit ještě Teorii překladu II a Translatologickou analýzu, ale i dějiny překladu. Že vlastně tady to propojení je tak fantastická příležitost, že to se tady každému učiteli nenaskytne. A tím pádem já mluvím tak, jak mluvím, protože vím, že o určitých věcech v tom prvním, druhém a třetím ročníku

mluvit nemusím, protože ony vůbec nejsou důležité a působily by jako omáčka. Tak já schválně používám v té teorii jenom ty věci, které hýbou tím učením dopředu, protože nemám čas.

Mraček: Tím se dostáváme k definici toho, co to je teorie překladu a translologie. Vy jste mluvila o tom, že teorie překladu jako takové jsou tedy...

Belisová: Ty teorie těch jednotlivých teoretiků. A pak máme teoretickou bázi té výuky. Tam už je to anonymní, tam není důležité zdůrazňovat ty autory, tam je důležité ukazovat, jak je to užitečné, tam nejde o ty autory. Teoretický základ. Myšlenkový a pojmový aparát, aby studenti pochopili ty principy a postupy. No a pak jsou teorie, které patří k různým jménům a ty už přicházejí v tom translologickém studiu podle mého názoru v pravém slova smyslu, kdy vlastně ten student je zasvěcen do toho oboru, dostane to poslední zasvěcení, aby se mohl potom zasvěceně v té společnosti vyjadřovat jako odborník k těm určitým důležitým mezním úkazům. Takže já to takhle mám v té hlavě. Že on je translolog v tom pravém slova smyslu až potom v magistru, zatímco v tom bakaláři přesně odpovídá ten jeho profil tomu profilu absolventa mezikulturní komunikace. To znamená, že on bude schopen vyřešit jakýkoli teoretický problém v tom překladu a bude vědět, kde najde k tomu ještě radu. Takže to je vynikající praktik. A navíc prokázal znalost té potřebné teorie perfektně v tom komentáři. Kdežto potom už může skutečně aspirovat na jednoho z těch dalších teoretiků, čili může vytvořit sám svou teorii. Což ten bakalář nemůže. On se v té společnosti nemůže ohánět vůbec ničím. Ale může si ospravedlnit na jakékoli rovině své vlastní řešení a k tomu on má ten aparát teoretický. Takže v tom vidí ten rozdíl.

Mraček: V těch vašich praktických předmětech, máte v sylabu povinnou nebo doporučenou literaturu teoreticky zaměřenou?

Belisová: Ano, ano. Takže v tom prvním ročníku, v tom Úvodu, mají na intranetu určité důležité články. Samozřejmě že mezi nimi je Jakobsonův článek o jazykových funkcích, na prvním místě. O tom oni vědí. Pak je tam Mukařovský *Dialog a monolog* a další Mukařovského stati, protože tam je potřeba aby zkrátka si zvykli na to, že jsou na vysoké škole a že přece jenom je potřeba si uvědomit, že určité věci, které můžeme velice jednoduše popsat jakousi metodou téměř jako kuchařkou, takže jsou tady vlastně rozebírány na těch různých teoretických úrovních a ukazovány z různých úhlů pohledu. Kromě nich ale dostanou okamžitě tu Evu Janovcovou, kde už jsou na češtinu aplikovány ty rozdíly, co se vlastně děje při tom překladu. Ještě nezačali překládat, ale už vědí, že je to důležité, protože při analýzách různých textů, které v tom Úvodu proběhnou, si zkusmo zkusíme některá místa překládat právě s ohledem na zařazení těch textů k různým funkčním stylům. Taky se dozvědí o tom modelu Nordové, že tady existuje a že je užitečný tehdy, kdy si ujasňujeme základní fakta týkající se originálu, který má být přenesen do jiného jazyka, a tím pádem bude muset ten překlad vypadat podle určitých kritérií. Kromě toho mají samozřejmě povinný úvod do teorie literatury, kde jsou takové ty pojmy kolem stylistiky uměleckých děl, takže pojmosloví nejenom translologické, ale vlastně i potom přípravné literárně-kritické jakoby do budoucna, do foroty. No a v Překladu I oni vědí, že tam navazujeme na ten Úvod. Stejně jako Překlad II, tam se přibere ten Šabršula a už jsem zmínila ten sborník se zásadním článkem Bohuslava Ilka, no a v tom Překladu II právě z něho udělám vždycky takové shrnutí na začátku, kdy jim vlastně vysvětluju, čím se bude odlišovat naše práce od naší práce původní v Překladu I. Stejně jako Kufnerová, to přijde vlastně na

přetřes už v prvním ročníku, ne *Překládání a čeština*, ale *Čtení o překládání*. No a v tom Překladu I a II, sice tam přibereme toho Šabršulu a Ilka, ale ty semináře už jsou ryze praktické, takže se moc na nikoho neodvolávám. Víte, tady je hrozně důležitá erudice toho učitele, kdy on se opírá o to, co všechno sám promyslel a co sám přečetl u jiných lidí, kteří to promýšleli. Takže bych to asi řekla tak, že v tom Překladu I on je nositel těch znalostí, které opírá o ty načtené věci nebo zkušenosti, ale ne aby to tam prezentoval jako teorii. Ten učitel to má všechno v sobě absorbované a to, jestli zrovna řekne „No víte co, tenhle teoretik tomu říká tak a u tohoto autora by vám to neprošlo“, tak takhle já tam nemluví. My aplikujeme tu teorii, o jejíž existenci jsme se dozvěděli v prvním ročníku.

Mraček: Pracujete ve svých předmětech s teoretickými poznatky, které studenti získávají v předchozích či paralelních teoreticky zaměřených či jiných praktických předmětech? Jakým způsobem?

Belisová: Já jsem zase zvláštní případ, protože já si je vedu od toho prváku, takže oni mi v těch praktických překladatelských seminářích pracují s tím, co jsme se naučili v tom Úvodu, v tom mám já tu obrovskou výhodu, že vlastně v následujících ročnících pracuju s tím, co jsem jim dala sama v prvním ročníku.

Mraček: Jaké konkrétní vyučovací metody využíváte pro zapojení teorie překladu do svých praktických překladatelských seminářů. Tedy zajímá mě konkrétně předmět Překlad I a II, jak tu teorii předáváte, aplikujete?

Belisová: To je mnohem větší v Překladu I a jsou to takové jakoby vstupy. A oni opravdu odcházejí poučení, i když jsme tam pracovali celou hodinu prakticky, tak oni dostávají ten nášup toho učitele ve slovních porcích, kdy já vedu chvíli monolog, ale tak, aby je zajímal.

Mraček: Takže jakési minipřednášky nebo teoretická expozé.

Belisová: Ano, takové minipřednášky, ale hlavně v Překladu I. Na té dvojce už skoro ne, minimálně. Ale vždycky to vyplyne z té situace, a proto oni si to taky hned zapamatují.

Mraček: A snažíte se třeba i podněcovat diskusi nebo klást jim otázky, třeba ptát se na pojmy?

Belisová: Ano, takhle jsem já zjistila, když jsme měli první hodiny Překladu I, že nezná někdo definici těch překladatelských postupů, ačkoli jsem jim řekla, že existují, proč existují, odkud, dokonce je měli naskenované na intranetu. A teď najednou říkám „Tak co to je, tady vidíte, co jste to udělala tady, přece změnu úhlu pohledu, jak se tomu říká, vždyť to je přece postup...“ Konec, nic. Tak dobře, tak jsem zkusila druhého, ten taky nic, a pak třetí mi to řekl. Tak jsem řekla: „Fajn, výborně, poslední hodinu před vánočními prázdninami píšeme test, kde budete mít tři slova ve francouzštině, kus věty a řešení a vy mi tam budete psát ty postupy, já si vás z té Janovcové vyzkouším normálně, úplně detailně testem.“

Mraček: Tak to se dostáváme plynule k další otázce. Ověřujete znalosti v předmětu získaných teoretických poznatků v rámci závěrečné zkoušky či zápočtové práce?

Belisová: Ano, průběžně, to jsem jim dala ten test, ale až letos, když jsem zjistila, že vědí, že je nějaká transpozice a modulace, ale vůbec nevědí, co to je, a neumějí to aplikovat. Takže tam viděli příklad transpozice a měli ji přesně pojmenovat, k jaké přesně došlo transpozici. To byla

taková desetiminutovka přímo na hodině. A potom je potřeba říct, že ukazují, jak mají nadřilovanou tu překladatelskou analýzu, u bakalářské ústní státní zkoušky. Tam vlastně dáváme k analýze podobné texty, jaké jsme překládali v Překladu I a II, aby to mohli krásně přeložit. Aby je ta analýza navedla na řešení překladu toho krátkého úseku, který mají na potítku přeložit.

Mraček: Moje poslední otázka se týká recepce teorie ze strany studentů. Máte ohlasy od studentů na výuku teorie překladu? Tedy na přítomnost teoretické složky ve výuce?

Belisová: Mám jeden pěkný příklad. Jednou mi psala mail studentka, jmenuje se Tereza Včelicová-Machačíková, která byla zrovna na výjezdu na jednom prestižním překladatelsko-tlumočnickém institutu v Bruselu. A ta psala, že je tam za hvězdu se znalostmi z prvního ročníku z Úvodu do translatologie, tak se to tehdy jmenovalo. Oni tomu prý nemůžou věřit, a všechno to souviselo s tou analýzou textů.

Mraček: Takže tato studentka vzpomíná vlastně ex post s vděčností na teoretický předmět. A souběžně při výuce, jestli máte ohlasy i během výuky?

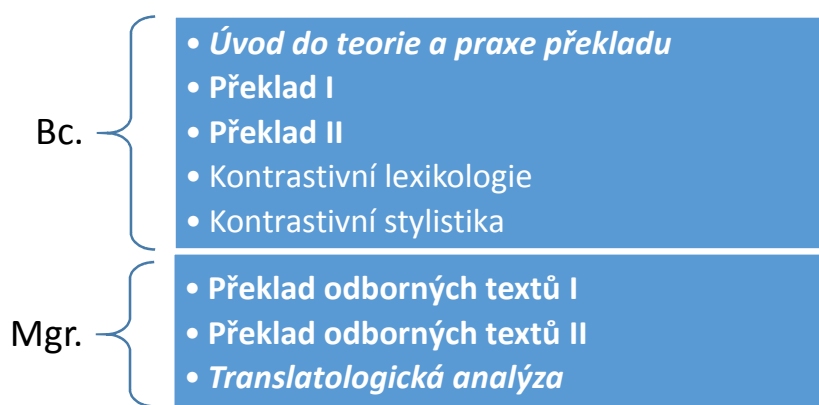
Belisová: Ne, vždycky až když jsou ti lidi v praxi a vidí, ve srovnání s jinými odborníky nebo jinými překladateli nebo jak s nimi komunikují ti redaktoři nebo jak fungují v těch nakladatelstvích. Všechno je až ex post úplně. Až potom, vzpomínají a chodí za námi.

ROZHOVOR Č. 4

Mgr. Vanda Obdržálková, Ph.D.

Rok narození	1978
Studium	2005-2013 PhD. Translatologie FF UK 1998-2004 Mgr. Překladatelství-tlumočnictví FF UK
Praxe	překladatelka, tlumočnice (interní i externí) od 2000
Akademická praxe	od 2013 odborná asistentka, Ústav translatologie FF UK 2011-2013 asistentka

Předměty vyučované na ÚTRL v rámci Bc. studijního oboru Španělština pro mezikulturní komunikaci a Mgr. studijního oboru Překladatelství: čeština-španělština (praktické překladatelské předměty zvýrazněny tučně, teoreticko-praktické překladatelské předměty tučně a kurzívou):

PŘEPIS ROZHOVORU (ze dne 24. 6. 2014)

Mraček: Nejprve bych se zeptal, jaké praktické překladatelské předměty vyučujete?

Obdržálková: Tak v bakaláři učím Překlad I a II a pak se dají za praktickou výuku považovat semináře z lexikologie a stylistiky, ale to asi není vyloženě překlad, že. A v magistru Překlad odborných textů I a II.

Mraček: A vyučujete předmět nebo předměty primárně či částečně zaměřené na teorii překladu?

Obdržálková: Vyučuju ten Úvod, Úvod do teorie a praxe překladu, tam vlastně polovina je věnovaná teorii. A v magistru je to Translatologická analýza.

Mraček: Teď bych si chtěl ujasnit, co to vlastně je teorie překladu a co je to translatologie, aby bylo jasné, o čem si tady budeme povídat.

Obdržálková: No, tak jako teorii překladu beru vlastně jakékoli zamyšlení se z teoretického hlediska, ať už jde o nějaké návody anebo o popis procesu, strategií v tom překladu, vlastně cokoli, co se prostě nějakým způsobem teoreticky zabývá překladem, ale vlastně vždycky se to odráží od praxe, prostě jakékoli teoretické čili abstraktnější zamyšlení nad překladem. A translatoologii, tak to beru jako celý ten obor, já bych asi do translatoologie klidně řadila i tu praxi, ne?

Mraček: Čili translatoologie je pojem širší než teorie překladu?

Obdržálková: Širší, tak.

Mraček: Chtěl bych se pobavit o tom, jakou roli podle vás hraje teorie, tedy tak, jak jsme si ji definovali, z pohledu studenta. Nejprve mě zajímá, jaké místo má teorie v rámci překladatelských kompetencí, tedy těch výstupních kompetencí absolventa programu, ať už bakalářského nebo magisterského. Jestli tedy má teorie ve výstupních kompetencích své místo, a když ano, pak jaké.

Obdržálková: Určitě má, a i když to teda asi studenti úplně neberou a nechápou, ale já to studentům i tak říkám, že vlastně jednou z jejich kvalifikací, která je možná i zvýhodňuje nad lidmi, kteří neprošli žádným formálním překladatelským vzděláním, je schopnost ten překlad popsat trošku jakoby zvenčí, ať už jde třeba potom o nějaké revize a zdůvodňování řešení, nebo vůbec jakékoli zamyšlení se nad cizími překlady nebo i vlastními překlady, které se jim může potom hodit, podle mě, a bude se jim hodit, i na tom trhu. Patří do toho i nějaký pojmový aparát, schopnost pojmenovat ty věci. Takže toho by měl být student schopen, aspoň nějaké základy teorie mít.

Mraček: Dobře, takže to je tedy místo teorie v kompetencích absolventa našeho oboru, tedy hotového produktu. A jaká je role teorie v učebním procesu, jakým způsobem teorie pomáhá, nebo jestli tedy vůbec pomáhá, v učebním procesu?

Obdržálková: Tak já ji využívám k tomu, aby studenti jednak poznali nějakou tu terminologii a potom aby byli schopní ten překlad analyzovat v tom smyslu, aby byli schopni přizpůsobit svoje řešení tomu konkrétnímu textu. A pro tohle máme samozřejmě oporu v řadě publikací. Tohle je vlastně věc, kterou s nimi v hodinách provozuju, kterou se je snažím nějak naučit.

Mraček: Teď by mě zajímala teorie překladu z pohledu učitele. Pomáhá teorie vám v tom vyučovacím procesu a případně jak?

Obdržálková: Mně osobně jo, protože já ty věci, které vysvětluju, dost často opírám o nějaké poznatky, je to ve smyslu odvolávání se na nějakou autoritu, no ale vždycky je to prostě dělané hrozně výběrově a není to tak, že bych v těch praktických hodinách přednášela daného autora nebo danou koncepci, ale spíš už při diskusi o těch konkrétních řešeních můžu na něco odkázat.

Mraček: A ještě bych vás požádal o osobní pohled. Pomáhá teorie vám osobně i mimo výuku, tedy třeba ve vaší osobní překladatelské praxi?

Obdržálková: No určitě, já věřím tomu, že jo, akorát že bych řekla, že je to na takové té podvědomé úrovni, stejně ta analýza, kterou s nimi procvičuji, samozřejmě neprobíhá tak, že

si člověk sedne a teď si řekne „vysílatel“, „příjemce“ a tak dále, ale celou tu dobu člověk překládá například tiskovou zprávu pro nějakou společnost, takže ví, jaké kroky má udělat, aby ten výstup fungoval pro toho příjemce. Takže to už je vlastně taková vyabstrahovaná teorie, podle mě to člověk nějak v hlavě má a měl by to mít i ten student.

Mraček: Dalším okruhem je teorie z hlediska fází vyučovacího procesu. Zajímalo by mě, v jaké fázi učebního procesu by měla být teorie zapojena poprvé nebo odkdy by měla být zapojována. Tedy představme si učební proces jako v našem případě ten tříletý bakalářský studijní program, první, druhý, třetí ročník. Je podle vás výhodnější, aby se teorií začínalo, nebo končilo, nebo aby šla paralelně s praktickými předměty, nebo třeba trochu teorie na začátek, pak jen praktické překladatelské předměty a pak zase teorie, která se ohlíží zpětně za nabytými překladatelskými zkušenostmi?

Obdržálková: No já myslím, že tak, jak to je, že to vlastně jde paralelně, tak si myslím, že to není špatné. Rozhodně na začátek si myslím se v tom Úvodu hodí udělat aspoň nějaký ten úplný základ, právě proto, aby studenti věděli, o čem se mluví, když se potom hodnotí jejich řešení a podobně. Ale je teda fakt, že já v tom Úvodu dělám i trochu jiné věci, ono je to taková teorie v tom nejširším slova smyslu, třeba trochu možná i gramatika, stylistika, lingvistika, prostě cokoli, hlavně pokud jde o tu terminologii a o takové ty nejobecnější věci, na které se v tom překladu potom zaměříme při jeho hodnocení. Takže tohle by se asi měli dozvědět hned na začátku, si myslím, což se v tom Úvodu tak i myslím dělá. No a potom takové ty specifitější věci, takový menší vhled do těch jednotlivých modelů, to si myslím, že je dobré, když jde zároveň s tím studiem. Jenže studentů, kteří to ocení, je docela málo, si myslím. Ale myslím si, že tam teorie prostě svoje místo má.

Mraček: Dobře, a ten model, který máme my na ÚTRL, tak myslíte, že to vaše představy naplňuje, nebo spatřujete tam nějaké nedostatky? Z hlediska těch fází, nebo poměru teorie-praxe v těch jednotlivých fázích.

Obdržálková: Já si myslím, že to takhle je dobré. Ono je to trošku komplikované, protože potíží je v tom, že ten student ze začátku vlastně nemá podle mě úplně na to, aby tu věc zvládl pojmut, takže ono pro něj to je vlastně úplná latina ze začátku, a třeba možná něco jim docvakne až zpětně, ale nějak mě nenapadá, jak by se to dalo jinak dělat. Protože je fakt, že oni čím dál míň vědí už z té střední školy, takže my teď probíráme takové ty věci, které já už jsem dělala na gymplu. Tak ty s nimi děláme v tom Úvodu, aby věděli, o čem je vůbec řeč.

Mraček: A kdybychom si vzali za jednotku učebního procesu jeden předmět, jak vidíte teorii z hlediska fází toho jednoho předmětu. Vezměme si konkrétně třeba ten Překlad I, kde máte prostor celých dvou semestrů, tedy poměrně luxusní prostor, tak jak byste to viděla z hlediska těch fází, byla by tam spíše souběžnost teorie s praxí nebo fáze teoretické se s fázemi praktickými střídají?

Obdržálková: Tam vlastně už to probíhá úplně souběžně, protože ten Překlad I je orientován skoro čistě prakticky, a jenom potom při těch revizích, při řešení těch problémů si někdy děláme i drobnou analýzu předem. Takže to jde zároveň, ty teoretické poznatky jsou těsně napojeny na tu praxi, na překládání.

Mraček: A tak vám to vyhovuje?

Obdržálková: Tak mi to vyhovuje a hlavně i těm studentům. Studenti by asi už víc té teorie neunesli.

Mraček: A v tom Úvodu, protože to je specifický předmět, který spojuje teorii s praxí, tak jak je to tam z hlediska těch fází. Jste pro to, na začátku semestru dělat víc teorie a pak ke konci překládat, nebo už to je od začátku souběžně?

Obdržálková: Takhle, já ten předmět vlastně ještě dotvářím, byly i roky, kdy jsem vlastně tam překlady s nimi nedělala vůbec, dělali jsme jenom analýzu a teorii. Pak jsem začala zařazovat i přímo překlady textů. Většinou je to tak, že si zkusíme nějaké překlady nanečisto nebo, jak bych to řekla, na zkoušku, bez nějaké té opory, aby si prostě jenom vyzkoušeli nějaký jednodušší text, protože spousta z nich překládala asi jenom u přijímacích zkoušek, a na to se vlastně postupně nabalují ty přednášky nebo poznatky z těch přednášek, ale z toho dobrá polovina ještě je věnována takovým základům typu funkce jazyka, aktuální členění a takové tyhle věci a potom až jsou nějaké věci z teorie překladu úžeji vymezené.

Mraček: Nakolik z teoretické literatury čerpáte při výuce? Odkazujete na nějaké konkrétní teorie?

Obdržálková: Ono je to vlastně omezená skupinka věcí, na které se odvolávám, v podstatě vycházím z české stylistiky, což teda není žádné translatické dílo, ale je to jenom pro tu analýzu. To mám propojené s Nordovou, která je podobná, ale trošku to dotahuje do toho překladu, něco se tam liší. Takže tyhle dva zdroje se nějak snažím kombinovat.

Mraček: A ten nordovský model, co přesně na tom vidíte nosného, co vlastně v tom modelu využíváte a jakým způsobem?

Obdržálková: Jedna z motivací, proč se té analýze věnujeme hodně, a hlavně v tom Úvodu, je, aby byli studenti schopni napsat komentář k bakalářce. I když to není úplně ideální, protože je to dost daleko od té bakalářky, ale je tam pro to prostor, takže to je vlastně jeden z cílů, nebo aspoň u mě, oni dělají vlastně u zkoušky analýzu, ale jenom originálu. Nebo takhle, já jsem se snažila jim vecpat, aby si našli nějaký svůj způsob, pro mě ten model, ta Nordová, je trošku takový moc rozkouskovaný, já bych radši něco syntetičtějšího, kde by se člověk více soustředil na ty konkrétní potíže toho jednoho textu a nebyla tam taková ta zbytečná omáčka, ale to ti studenti často nejsou schopní. A my na španělštině, a to jsem si říkala, že bych jim trošku vnutila, máme Rosu Rabadán. Ta má taky svůj model analýzy, je to ve španělštině, ale vyžaduje to větší úsilí, je to abstraktnější, je trochu obtížnější se s tím popasovat, není tam ta tabulka, že jo, a ty studenti prostě inklinují k tabulkám, k té Nordové. Další věc je teda, že garantka oboru Jana Králová tlačí na to, aby to bylo systematické, a na své stylistice dělá ty faktory systematicky, objektivní slohotvorné faktory, a subjektivní.

Mraček: Ještě bych se možná přece jen vrátil k Rose Rabadán, ve srovnání s Nordovou, v čem je výhodnější, zmínila jste, že je abstraktnější, ale v čem se třeba ještě liší?

Obdržálová: Tak takových těch takzvaných kategorií je jenom šest, a vlastně je to pořád to samé, pořád tam vystupují ty samé faktory, ta komunikační situace je ta samá. Je to jenom trochu jinak rozříděné, do šesti kategorií, ale studenti se potom v tom trochu jakoby ztrácí.

Mraček: Ale je to tedy model překladu, nebo vlastně komunikačního aktu, čili výchozí komunikační situace, cílové komunikační situace? Má tam třeba nějaké pojmy, jako mají němečtí funkcionalisté, jako jsou účel, skopos, že to není jenom analýza originálu, ale právě v konfrontaci s profilem cílového textu?

Obdržálová: No, ona má řekněme šest parametrů, a ty sleduje u originálu a potom znova u překladu. To má vlastně jako metodu i pro hodnocení překladu, takže ona dvakrát projede ty kategorie, jaký byl záměr originálu, jaký je záměr překladu, koheze a koherence u originálu, koheze a koherence u překladu a tak dále.

Mraček: A je to tedy překladatelské analýza, před překladem, nebo translatická po překladu, protože teď jste říkala, že hodnotí vlastně kategorie také u hotového překladu.

Obdržálová: Já si myslím, že ta první část se dá napasovat před překladem, a ta druhá je až po.

Mraček: Ta se tedy hodí do předmětu Translatologická analýza v magistru.

Obdržálová: To sice ano, ale i v té bakalářce student vlastně analyzuje svůj vlastní překlad.

Mraček: Ano, to je pravda, tam mají kapitolu „Překladatelské posuny“, takže by se to dalo využít tam. Dobře, takže to máme Nordovou, Rabadán, českou funkční stylistiku...

Obdržálová: A pak tam mám ještě některé další věci, co jsem si tam vypůjčila, hlavně teda pojmosloví nebo i koncepce z Newmarka, to jim tam ale vysloveně přezývám po svém, protože Newmark je v angličtině, že jo.

Mraček: Aha, to používáte v tom Úvodu do teorie a praxe překladu, ano? A co přesně z Newmarka?

Obdržálová: Tak já tam s nimi dělám takovou tu kategorizaci textů, texty orientované na příjemce, orientované na obsah, to mi připadá, že je takové snadno představitelné pro tu analýzu, to je potom napojené na funkční styly. Hodí se to pro takovou doilustraci. No a potom kapitola, kde má převod kulturních prvků, reálie, na to on má taky nějaký svůj systém, ze kterého používám ty pojmy, a tím to jakoby přibližuju, v čem spočívá třeba převod kulturním ekvivalentem, substitucí a tak dále.

Mraček: Čili překladatelské postupy.

Obdržálová: Vlastně takové jako trochu postupy, no.

Mraček: Rád bych se zastavil na chvíli právě u postupů. Třeba francouzštináři mají Vinaye a Darbelnetu, existuje k postupům něco v hispanistické literatuře?

Obdržálová: Tak já bych řekla, že operuju možná jenom s takovými pěti termíny, něco je z toho Newmark, něco je z Levého, substituce, kompenzace, něco je z toho Darbelnetu, protože ono to proniklo do španělštiny – třeba Dubský, což je autor příruček pro španělštináře

– skript pro lexikologii a stylistiku, sice filologických, ale on používá pojmy z Darbelneta. Takže ono se to k nim stejně dostane. On třeba v lexikologii to takhle má, kdy řešení na úrovni lexikální popisuje těmito pojmy.

Mraček: Tím se dostáváme k další otázce, protože zmínila jste lexikologii, do jaké míry se ve svých překladatelských předmětech opíráte o to, co studenti získají na jiných předmětech, ať už vašich, kde jsme si popsali tu provázanost teorie a praxe v tom Úvodu, anebo jiných vašich předmětech, případně v předmětech jiných vyučujících. Samozřejmě jen pokud se orientujete v tom, co si odnesou odjinud, ať už z jiných předmětů na španělštině, anebo třeba i na jiném jazyce, který mají ve své studijní kombinaci.

Obdržálková: V rámci španělštiny to jo. Když děláme zároveň tu lexikologii třeba, a teď se třeba na Překlade I nebo II rozebírá problém, o kterém jsme mluvili na lexikologii, hned na to samozřejmě odkážu, když se objeví nějaká zajímavá věc v tom textu.

Mraček: Takže ta lexikologie běží paralelně s prvním semestrem Překlade I, tedy v zimním semestru druhého ročníku?

Obdržálková: Přesně. Ano, takže tak, a trochu se snažím jít na gramatiku, přestože tu neučím, takže se spíš snažím kolikrát doptat. Stylistiku tu částečně učím, takže tu využijeme v té analýze.

Mraček: Ta stylistika běží paralelně s druhým semestrem Překlade I a celým Překladem II.

Obdržálková: Přesně tak.

Mraček: Dalším okruhem je ověřování míry osvojení teoretických znalostí. Ověřujete teoretické znalosti, které studenti v předmětu získali? Ať už průběžně, nebo v rámci závěrečné zkoušky či zápočtové práce?

Obdržálková: Jenom v tom Úvodu, tam je ta atestace, jak jsem říkala, ta analýza, Nordová zpravidla. A potom už jenom v hodinách občas říkám, abych jim ukázala v praxi tu modulaci, tak řeknu „Tohleto je krásný příklad čeho?“

Mraček: Takže příležitostně kladete otázky?

Obdržálková: Přesně tak.

Mraček: A ještě zpátky k té atestaci z Úvodu. Zmínila jste, že má formu písemné práce, kde se analyzuje text, který by se mohl následně reálně překládat. Co má vlastně ta analýza prokázat z hlediska teoretických znalostí?

Obdržálková: No, že jsou schopní napsat asi dvě A4, dvě normostrany analýzy textu, který si sami vyberou. Píší česky o španělském textu a rozebírají ho zpravidla podle té Nordové nebo i podle české stylistiky, podle toho hybridu, co s nimi na seminářích vytvořím.

Mraček: Takže na hodinách se pracuje s hybridním modelem, tedy kompilovaným modelem, čili funkční česká stylistika a Nordová.

Obdržálková: Vlastně to má být taková jaksi vzorová analýza, kterou si člověk teoreticky dělá předtím, než překládá, což ono to tak není úplně, že jo. Ale prostě jenom pracovní. Tak tohle

tam mají prokázat. Používat ty pojmy a popsat ten text z téhle perspektivy. A přestože oni ten text u zkoušky nepřekládají, aby se trochu zamysleli nad nějakými případnými problémy, v čem by byl ten text specifický pro překlad.

Mraček: Pak je to v podstatě simulace komentáře k bakalářské práci.

Obdržálková: Přesně tak. Je to vlastně první část komentáře k bakalářce.

Mraček: To mě přivádí k tomu, že bych se chtěl pobavit podrobněji o bakalářské práci. Ve svém výzkumu se soustředím především na teorii v Bc. studiu. To student absolvuje Bc. práci v podobě překladu s komentářem. Jaká je role teorie v Bc. práci? Jaké teoretické znalosti student v práci prokazuje a jakým způsobem? Požadavky na strukturu práce jsou jednotné pro celý ústav, ale přesto bych se chtěl zeptat, jak diplomanta vedete z hlediska výběru teoretické literatury v částech Překladatelská analýza a Překladatelské postupy a posuny. Doporučujete explicitně nějaké autory, modely apod. či naopak před některými explicitně varujete?

Obdržálková: Jak už jsem uvedla dříve, v komentáři má student především prokázat, že je schopen text nejen přeložit, ale taky se nad originálem a překladem zamyslet trochu z odstupem, prokázat, že ví, co při tom překladu dělá, a proč to dělá. Pokud jde o ty „modely“, tak z mých přednášek si v podstatě mohou „vybrat“ z Nordové, R. Rabadán a české stylistiky, případně je i zkombinovat. V praxi studenti zatím hodně využívali hlavně tu stylistiku, kterou probírají na předmětu Kontrastivní stylistika s prof. Královou. Pro mě by ideálem bylo, kdyby byl komentář vždy „ušit na míru“ danému textu – někde se více hodí třeba ta Nordová, u jiných textů je třeba dobré ji doplnit o některé myšlenky z Levého, toho taky částečně probíráme na Úvodu, to jsem zatím nezmínila. A velký důraz kladu na propojení těch takzvaných vnětextových a vnitrotextových faktorů. A před čím varuju? No určitě varuju před šablonovitým uplatňováním „modelů“ bez nějakého hlubšího vhledu.

Mraček: Dalším okruhem jsou ohlasy studentů na teorii. Máte ohlasy na teoretickou složku výuky, tedy na přítomnost teorie, ať už modelů či pojmů nebo teoretické reflexe v těch praktických předmětech? Buď ohlasy, které zaznamenáte při výuce, nebo potom třeba i ohlasy zpětně, tedy u absolventů nebo i starších absolventů.

Obdržálková: Řekla bych to asi takhle. Studenti teorii podle mě nejsou schopni úplně ocenit. Prostě ji nemají rádi. Asi nechápu ten užitek, i když se teda snažím jim to opravdu vysvětlit, že to užitek má.

Mraček: To, co jste řekla, je hrozně zajímavé, že to nedokážou ocenit. Co přesně tedy děláte, jakým způsobem se jim to snažíte vysvětlit?

Obdržálková: No snažím se jim říct to, co jsem už uvedla, že moje přesvědčení je to, že tohle odlišuje, a to je ověřené praxí, tohle prostě odlišuje našeho absolventa od člověka, který se naučil skvěle anglicky sám nebo z televize, tak ten prostě často není schopen pojmut například rozdíl mezi různými texty nebo situacemi. A někdy to dokonce vypadá tak, že ten člověk třeba překládá smlouvu a nechápe, že se překládá jinak než třeba film. A teorie, myslím si já, je nástroj, jak tenhle ten aspekt do studentů dostat. A oni potom jsou schopni i zpětně nad tím uvažovat. No a další věc je pak využití teoretických znalostí ve výzkumu, v kritice překladu a tak dále.

Mraček: A tohle se jim během výuky snažíte vysvětlit?

Obdržálková: Tohle jim přímo takhle říkám. A ohlasy jsou negativní.

Mraček: Aha, ale jak explicitní jsou ty ohlasy? Máte třeba jenom pocit, že je to nebaví, nebo máte vyloženě ohlasy, třeba teď máme cenný nástroj v podobě evaluací, kde má student prostor se rozepsat o svých názorech a dojmech.

Obdržálková: No v evaluacích, tam mi někteří studenti vysloveně píšou, že jim to je k ničemu. Že to prostě nechťejí v tom Úvodu dělat, že chtějí dělat jen ty překlady. Třeba to nedělám dobře, třeba v tom jsou ztraceni, nevím. Na druhou stranu jsem v tom Úvodu měla studentku, která dělala Nordovou potřetí, protože tam chodila jako na třetí jazyk, a té jsem říkala: „Vy už to znáte, tak pro vás skoro nemají tyhle přednášky smysl“. A ona na to: „Nenene, oni nám to jinde říkali jinak, já jsem to u nich nepochopila“. Dělal to potřetí. Předtím na angličtině a na němčině. Ale je fakt, že se na to docela často ptám, do jaké míry jsem duplicitní, do jaké míry už to slyšeli na druhém jazyce. Samozřejmě se tím nemůžu zas tak moc řídit, tam jsou i lidi, kteří nemají druhý jazyk na překladatelství, je to těžké to dát nějak do kupy. Ale zpravidla si nikdo nestěžuje, že by to už věděl a už to pro něj bylo moc lehké. To jsem ještě zatím neslyšela.

Mraček: A třeba nějaký ten zpětný ohlas? Třeba po letech, nebo u státnic, vybavujete si něco?

Obdržálková: Popravdě si nic podobného nevybavuji.

Mraček: Anebo to není vidět na první pohled. Ten student má možná radost, že se tam něco naučil, že mu ta teorie pomohla, ale neřekne vám to u té zkoušky.

Obdržálková: Ono je možná taky potíž v tom, jak se to zkouší, že jo, že se vždycky zkouší nějaké téma, nějaký výsek, který oni musí vylovit odněkud z té hromady, z toho, co už měli.

Mraček: Pak bych se ještě vrátil k osobní rovině. Jaký je váš osobní vztah k teorii a jakým vývojem prošel?

Obdržálková: No to je zajímavé. Na začátku jsem tomu vůbec nerozuměla, co tady probíráme, absolutně vůbec.

Mraček: Čili jako studentka našeho oboru...

Obdržálková: Jako studentka, někde v prvním ročníku jsem se nechytala vůbec. Ale postupně jsem k tomu získala vztah, začalo mě to i celkem bavit. Pak mě vlastně mrzelo, že mi ze začátku spousta věcí chyběla, že bych si to ráda teď znovu zopakovala, že bych to teď pochopila stokrát lépe. Protože bych to mohla i nějak reflektovat, prostě nějak reagovat, ne že bych tam seděla jen jako pasivní příjemce a vůbec netušila, o co jde.

Mraček: A ten váš zpětný zájem, je to tím, že jste byla hozena do vody a byla jste nucena učit právě třeba ten Úvod, anebo vás to samotnou zajímá?

Obdržálková: To bylo už předtím, ještě než jsem sem nastoupila, jsem měla ten pocit. Když jsem třeba nastoupila do první práce, tak se mi to začalo objevovat...

Mraček: Takže při nástupu do praxe po absolutoriu.

Obdržálová: Přesně tak. Cítila jsem i určitou výhodu nad kolegyněmi, kde jsem byla třeba pozadu v tom odborném jazyce, ale ony byly jenom filoložky v uvozovkách, tak jsem měla dojem, že v něčem mám nad nimi přece jen výhodu.

Mraček: Bavíme se tedy o profesi překladatele? Čili byly to kolegyně překladatelky.

Obdržálová: Ano, a právě v té době, nebo tak průběžně, už jak jsem psala diplomovou práci, tak mi ty věci začaly tak nějak docházet a nabyla jsem dojmu, že by bylo pěkné vzít to do hloubky.

Mraček: Takže to nesouvisí s tím, že by to bylo nutné zlo, které jste musela podniknout, protože to učíte. Už ten vztah se proměňoval mnohem dřív.

Obdržálová: Takhle, já už jako za studií jsem byla mezi těmi studenty v ročníku, kdo nejmíň nadával a kdo byl schopen třeba Touryho ocenit. Toury, jak je známo, byl pro studenty největší nepřítel. Já jsem byla schopna v tom vidět nějakou hodnotu, nebo něco, co má nějaký význam.

Mraček: Na závěr bych se ještě zeptal, jaké konkrétní vyučovací metody využíváte pro zapojení teorie překladu v jednotlivých předmětech. Jsou to spíše metody dialogické (např. dialog, diskuse, rozhovor) nebo monologické (přednášky, vysvětlování), případně samostatná písemná práce?

Obdržálová: V zásadě kombinuji všechny uvedené metody. V Úvodu tvoří část výuky přednášky, ale i během nich se snažím studentů ptát na to, co už by mohli znát nebo nějak dovodit. V seminářích je to pak diskuse nad překlady, v Úvodu je standardní součástí analýza, kde aplikují poznatky z přednášek. V dalších seminářích zase diskuse, někdy doplním nějakou mini-přednáškou osvětlující třeba nějaký postup nebo teoretické pohledy na danou věc, jako je třeba překlad dialektů, hovorového jazyka a podobně. A někdy se studentů i ptám – jakoby je zkouším.

ROZHOVOR Č. 5

Mgr. Ing. Maria Molchan

Rok narození	1983
Studium	2008- PhD. Translatologie FF UK 2002-2008 Mgr. Překladatelství-tlumočnictví FF UK 2004-2007 Ing. Mezinárodní obchod, VŠE Praha 2001-2004 Bc. Mezinárodní obchod, VŠE Praha
Praxe	překladatelka, tlumočnice od 2005
Akademická praxe	od 2011 asistentka, Ústav translatologie FF UK

Předměty vyučované na ÚTRL v rámci *Bc. studijního oboru Ruština pro mezikulturní komunikaci* a *Mgr. studijních oborů Překladatelství: čeština-ruština* a *Tlumočnictví: čeština-ruština* (praktické překladatelské předměty zvýrazněny tučně, teoreticko-praktické překladatelské předměty tučně a kurzívou):

Bc.	<ul style="list-style-type: none"> • Překlad I • Překlad II • Kontrastivní gramatika
Mgr.	<ul style="list-style-type: none"> • Překlad odborných textů I • Překlad publicistických textů • Překlad pro mezinárodní instituce • Tlumočení z listu • Konsektivní tlumočení (bilaterální jednání).

PŘEPIS ROZHOVORU (ze dne 23. 6. 2014)

Mraček: Na úvod bych se zeptal, jaké předměty vyučujete v bakalářském a magisterském studijním programu. Které z nich jsou praktické překladatelské a které teoretické?

Molchan: Tak v bakalářském programu učím Překlad I a Překlad II a v magisterském Překlad odborných textů I, Překlad publicistických textů a Překlad pro mezinárodní instituce. To jsou všechno praktické semináře překlada. Kromě toho učím v bakaláři semináře z kontrastivní česko-ruské gramatiky a v magistru Tlumočení z listu a Konsektivní tlumočení (bilaterální jednání).

Mraček: Co je podle vás teorie překlada a co je translatologie?

Molchan: Tak já se domnívám, že to není totéž, že translatologie je věda o překladu, to znamená umění překládat, a do translatologie spadají taky praktické předměty, a do teorie překladu nikoli. To znamená, že pro mě je translatologie širším pojmem než teorie překladu, translatologie obsahuje v sobě teorii překladu, ale není s ní totožná, to je prostě můj dojem. A dále si myslím, že vyučovat pouze teorii překladu nestačí, protože ten student jaksi nemůže být překladatel, pokud vystuduje pouze teoreticko-překladatelské předměty.

Mraček: Jaká je role teorie z pohledu studenta? Zajímalo by mě, jaké místo má podle vás teorie v profilu absolventa oboru, který vyučujeme, tedy jak se to má s teorií ve vztahu k těm výstupním kompetencím, které utvářejí profil absolventa.

Molchan: No, zaprvé je třeba říci, že jsme přece vysokoškolskou institucí, a to znamená, že nějaké místo teorie, myslím v tom kurikulu mít musí. Na jednu stranu se domnívám, že překladatel může být dobrý, aniž by měl vystudovanou translatologii nebo aniž by měl alespoň nějaké základy teorie překladu, protože to je věc, která přichází v praxi, stejně jako může být skvělý hudebník, který neumí noty, nebo tanečník, který nikdy nechodil do kurzu, ale prostě to v sobě má, nebo fotbalista, který si pořád kope míč jenom někde na dvoře s klukama. No a podle mě, jelikož je to docela postradatelné pro toho studenta, já si myslím, že je klíčové teorii podat takovým způsobem, aby to ve studentovi vytvářelo dojem, že to není nějaká nutná povinnost, nutné zlo, nýbrž něco, co mu pomůže se zlepšit. Stejně jako třeba v určitou chvíli z toho fotbalisty nebo z toho tanečníka nebo z toho hudebníka bude mistr, ale ten vznikne pouze poté, co se ho ujme zkušený kantor. A ten ho naučí veškeré triky, detaily, ukáže mu, co za tím stojí. Ale v podstatě zdá se mi, že věda o překladu je něčím nevím jak, třeba, slunce svítí, a jaksi člověk neví, proč se to stává z fyzikálního hlediska. Ale prostě ono to tak je. Ale ta teorie překladu to dokáže vysvětlit, stejně jako vysvětlit, proč je v noci tma a ve dne je světlo. K tomu bych to připodobnila. Ale v podstatě buď tomu člověk rozumí, nebo nerozumí, a na tom nezáleží to, jestli ráno znova vyjde slunce, jestli to takhle můžu popsat.

Mraček: Teď bych se chtěl pobavit o roli teorie z pohledu učitele. Jakým způsobem vám teorie pomáhá při výuce praktických předmětů?

Molchan: Já se přiznám, že asi si nedokážu vybavit jedinou hodinu, nebo jediný okamžik, kdy bych vyloženě studentům řekla během praktické hodiny „Ale vážení, Nordová si o tom myslí tohle.“ Nebo „Popovič přece zdůrazňoval tohle a tohle.“ V podstatě mně se zdá, že ten student to musí vstřebat, jako třeba tu teorii, já bych to přirovnala ke sportovci, pro něhož je primárním sportem, dejme tomu, plavání, ale nutně k tomu dělá také posilování. Tak pro mě je ta teorie jakýmsi posilováním. A přijde už přímo do té hodiny plavání už v podstatě vyposilovaný, je to takový základ, neříkám něco nuceného nebo nechtěného, ale něco, co mohl si vstřebat a pak...

Mraček: Ale vstřebat někde jinde, ne ve vašich hodinách. Takže do těch vašich hodin jde se vstřebanou teorií odjinud.

Molchan: Ano. Já jaksi nepřebírám roli vyučujícího teorie překladu. A další důvod k tomu je, že se primárně nespécializuji na teorii překladu, abych se snažila konfrontovat s něčím, co slyší na hodinách odborníků, kteří se tomu věnují na plný úvazek.

Mraček: Myslíte odborníků na teorii překladu?

Molchan: Odborníků na teorii překladu, kteří ty translátologické studie velice pečlivě zkoumají, skutečně o tom uvažují, dumají, dá se říci. Já si myslím, že to není mým úkolem. Já si myslím, že to je úkolem těch vyučujících teorie překladu. Přikláním se k tomu a dokonce zdůrazním, že já si nemyslím, že bych měla za povinnost mít důkladnou průpravu v teorii překladu.

Mraček: Tím se dostávám k podotázce, jakým vývojem prošel váš vztah k teorii překladu. Vy jste absolventkou oboru překladatelství-tlumočnictví, prošla jste povinnou výukou teoretických předmětů, a od té doby jste se posunula? Posunula jste se ve svých názorech a v tom, do jaké míry s teorií pracujete?

Molchan: Musím říci, že jedním z těch důvodů, proč se ještě teorii překladu dosud věnuji, je že studuji doktorát. Jinak si myslím, že jako překladatelka bych se mohla úplně v klidu obejít bez teorie a jako vyučující bych se naopak měla k tomu vrátit a jaksi ji harmonicky a přiměřeně zapracovat do výuky praktických předmětů. Teoretické předměty učit nechci. Neříkám, že tu teorii v sobě nemám, já ji mám asi taky někde vstřebanou, akorát nemůžu identifikovat, zda ta moje kondice překladatelská je daná třeba tím posilováním nebo hodinami plavání, to prostě splyne do nějakého jednoho uceleného útvaru, kterému bych obecně řekla kompetence, překladatelská kompetence a tam si myslím, že ani nejde identifikovat, jaké procento z toho tvoří dovednosti teoretické, jaké procento zkušenost a jaké procento je nadání a dovedu si představit i ještě další přísady.

Mraček: K tomu si dovolím položit ještě jednu podotázku. Máte pocit, že vám teoretická reflexe, kterou provádíte, byť jste vlastně konstatovala, že explicitně příliš neprovádíte se studenty při výuce praktických předmětů, pomáhá mimo výuku, třeba při vaší vlastní překladatelské praxi?

Molchan: No, to by bylo arogantní tvrdit, že já to nepotřebuju, že si vystačím jako překladatelka a vyučující i bez toho, dovedu si představit, že... a jsem si tím naprosto jistá, že kdybych se skutečně ještě jednou pokusila začíst do těch teorií, ale možná v jiném podání než třeba v takovém suchém, akademickém, povinném, jako v rámci studia, tak dovedu si představit, že objevím skutečně spoustu velmi zajímavých věcí, které ráda uplatním ve své praxi. Takže tvrdit, že už umím všechno, co potřebuju, to je naprosto zcestné a neprofesionální. Takže ráda se přiučím, možná je skutečně načase, aby vznikla nějaká skripta, které si ráda přečtu jako úvod do něčeho, na co se můžu těšit, protože zatím je to pro mě nepřístupné. A bohužel to je možná dáno tím povinným charakterem teoretických předmětů, které jsme studovali v rámci tehdy magisterského studia. Ale prostě já se chci na to těšit, nežli jít na to jako do něčeho, do čeho musím.

Mraček: V jaké fázi učebního procesu je podle vás dobré zapojit teorii? Bavíme se o studijním programu Mezikulturní komunikace na bakalářském stupni, a pak o magisterském programu Překladatelství. Zajímá mě váš názor na to, jestli se studenti mají seznamovat s teorií a mají být vedeni k teoretické reflexi spíše na začátku, předtím než přistoupí k praktickému překládání, nebo naopak teorie má mít své místo na konci, jako takové završení, anebo má jít průběžně, tedy paralelně s praktickými předměty?

Molchan: Já k tomu mám docela jednoznačný postoj. Já se domnívám, že se to musí odehrávat průběžně, teda souběžně. Mám dojem, že bude těžké, v případě, když začneme pouze

překladem, a oni budou dosahovat docela dobrých výsledků, bude těžké jim pak dovysvětlit, k čemu vlastně jim ta teorie je dobrá, když se jim daří i bez ní, když dostávají dobré známky. Někomu, kdo má třeba jenom talent, bude teorie vůbec připadat jako naprosto zbytečná disciplína. Co se týče začínání s teorií, tak já si myslím, že to taky není dobrý nápad. Studenti se hlásí na tuto fakultu, aby mohli překládat, a já si myslím, že takhle oddalovat to samotné setkání s tím řemeslem není dobré, že to může být odrazující, protože je to asi takové, jako byste, já nevím, pět hodin popisoval teorii tance a oni se na praktické tancování strašně těšili a pak by stejně zapomněli, co jim tam na první hodině říkali. Takže určitě souběžně, ale rozhodně v rovině aplikované, to znamená, že nejdříve přeložit a zanalyzovat, anebo nejdříve udělat kus teorie a pak to vyzkoušet na překladu. A nedovedu říci, co musí jít jako první. Já si myslím, že je potřeba to nějak prostrídávat. Tady nejde stanovit, co je z toho primární a co plyne z čeho, protože ta teorie má empirické kořeny a totéž překlad, ten taky může vyvozovat určité závěry z té teorie. Takže rozhodně souběžně, rozhodně od prváku. Co se týče magisterského studia, tak tam hodně záleží na tom, jestli ten student přijde zvenku anebo je naším absolventem bakalářského studia. Co se týče našich absolventů, já bych viděla spíše v tom magistru, přiznám se, a řeknu to narovinu, že já mám dojem, že v případě studentů, kteří pokračují v tom magisterském studiu, ta teorie musí ustoupit. Oni by se spíš měli věnovat praxi, protože až nastoupí do zaměstnání nebo až budou pracovat na volné noze, tak po nich zaměstnavatel nebude chtít teorie, po nich bude chtít skutečně tu praxi. A já si myslím, že je načase zúročit ty poznatky, které získali během prvních tří let. Možná bych se zaměřila na trošku dejme tomu teorie odbornější, dejme tomu teorie týkající se toho, jak se překládají právníkové texty, teorie toho, jak se překládají ekonomické texty, medicínské a tak dále, skutečně nějaké závěry, prostě všechno, co se týče toho konkrétního oboru, který budou překládat. Ale právě u těch studentů, kteří přicházejí zvenku, a nemají teoretické znalosti, nebo jen velice vágní, je trochu problém. Pokud byli přijati do studia, tak to znamená, že si něco museli přečíst, protože se to zkouší u přijímacích zkoušek. Ale já si myslím, že pro ně je to horší a jako řešení pro ně vidím možná i dokonce, jelikož máme většinu studentů, kteří pokračují z toho bakalářského studia, takže zavést nějaké povinné kurzy pro magistry, které by absolvovali v rámci kurzů otevřených pro bakaláře. To znamená, že by se mezi bakaláři objevovali i ti magistři, kteří teď studují v tom čtvrtáku a pátáku. Víím, že to je hodně kontroverzní, protože by tím pádem byli znevýhodněni vůči ostatním studentům, přestože si udělali přijímací zkoušky za stejných podmínek. Asi by nebylo vhodné, aby museli znova všechno od začátku, aby to, co probírali naši studenti v bakaláři, znovu začínali probírat v tom magistru. Tím by zase trpěli studenti, kteří absolvovali bakalářské studium na ÚTRL. A kdyby ti studenti přijatí odjinud nastoupili rovnou do nějaké pokročilejší teorie, právě takové té, abych tak řekla, oborovější, tak já si myslím, že by v tom měli skutečný guláš, protože by neměli základy tance, ale učili by se prostě konkrétní krůčky, aniž by měli povědomí o tom, co je to filozofie toho tance.

Mraček: Když se teď zaměříme na konkrétní vámi vyučované předměty Překlad I a Překlad II, v jaké fázi toho kurzu by měla být teorie podle vás zapojována?

Molchan: Já to dělám průběžně. Neodkazuju sice na teoretiky, ale obecným mottem mých hodin je funkční hledisko, to znamená, že my se během třinácti nebo čtrnácti lekcí podíváme na třináct nebo čtrnáct velmi různorodých textů, úzce zakotvených v konkrétním oboru. Je

naprosto zřejmě, že nejde stejné postupy aplikovat během těch všech čtrnácti hodin. Sice jim neříkám, že jsou to třeba Popovič nebo Levý, nebo na čem trvá Nordová, nějak je prostě nepojmenováváme, ale zdůrazňuji vždycky studentům, že se texty navzájem hodně liší a nejde to takhle všechno dělat podle jednoho návodu. A to znamená, že tam ta teorie za tím, nebo spíše metodologie, protože metodologie je v podstatě odvození od teorie, za tím nějaká je, a buď na to přijdou v praxi, což je většinou bolestivá cesta, anebo skutečně se zamyslí nad tím, jestli ten text splnil svůj účel jako překlad, anebo ne.

Mraček: Rád bych se nyní zaměřil na dvě témata teorie překladu, která se ve výuce překladu často aplikují. Je to překladatelská analýza a překladatelské postupy. Nejprve se tedy zeptám, učíte překladatelskou analýzu ve svých kurzech? Pokud ano, jaké modely učíte, případně vytváříte si vlastní eklektické modely?

Molchan: No analýza výchozího textu je v mých kurzech nezbytná, každý text nejdříve vyhodnotíme z hlediska žánrového, stylistického, lexikálního... Analyzujeme zdroj a případného cílového čtenáře a v podstatě již předem se domluvíme, jak budeme při překladu postupovat, jaké paralelní texty využívat apod.

Mraček: A jak ve svých praktických předmětech aplikujete překladatelské postupy? S jakými autory pracujete?

Molchan: Co se týče postupů, pracujeme zpravidla s ekvivalencí v různých rovinách a třeba si občas i vyzkoušíme, co nám vznikne, když se budeme držet ekvivalence v rovině lexikální a vzdáme se jí v rovině funkční. Dále často řešíme vhodnost adaptace či exotizace. Většinu času však zabírá konfrontace originálu a výsledných domácích řešení studentů, musí to svoje řešení vždycky umět zdůvodnit, a tím nemám na mysli ocitovat Popoviče nebo Levého, to už všechno mají v sobě mít, ale především okomentovat svou volbu toho či onoho termínu, obratu atd., aby to ve výsledku dávalo funkčně správný překlad.

Mraček: Pracujete ve svém kurzu s teoretickými poznatky, jež studenti získávají v předchozích či paralelních teoreticky zaměřených či jiných praktických předmětech? Jakým způsobem?

Molchan: Explicitně ne, ale průběžně odkazuji na to, co měli probírat v Úvodu do teorie a praxe překladu a v dalších kurzech teorie překladu. V případě praktických předmětů samozřejmě navazují na předchozí kurzy. Naštěstí vedu, pokud se nemýlím, všechny semináře překladu do ruštiny, tzn. velmi dobře vím, co jsme se studenty dříve probírali a jaký to plnilo účel. Takže studenti poměrně často v mých hodinách slyší: „Vzpomeňte si, tento problém jsme již řešili a zrovna u této reálie jsme použili takovýto postup“ apod.

Mraček: Jaké konkrétní didaktické metody využíváte pro zapojení teorie překladu? Dialogické (např. dialog, diskuse, rozhovor) nebo monologické (přednášky, minipřednášky, nebo teoretické vstupy tam, kde z diskuse vyplyne potřeba něco dovysvětlit), písemná práce?

Molchan: Musím se přiznat, že teorie překladu v mých hodinách opravdu plní pouze okrajovou úlohu a občas na ni odkazuji v případech, kde je možné vícero řešení konkrétního překladatelského problému (tím samozřejmě nemám na mysli synonymická řešení). Jinak se tomu nijak zvlášť nevěnuji.

Mraček: Ověřujete znalosti v předmětu získaných teoretických poznatků v rámci závěrečné zkoušky či zápočtové práce či průběžně? Pokud ano, jakou formou?

Molchan: Ne, u praktických předmětů to nedělám vůbec. Všechno probíráme na konkrétních textech a závěrečné hodnocení je také postaveno na překladu reálného textu, nevidím důvod zabudovávat do zkoušení praktických předmětů teorii. Oni přece teorii probírají v rámci zvláštních, k tomu určených předmětů, které pro změnu nenabízí prostor pro samotné překládání. Myslím si, že je to takto vyvážené. Kdyby ty teoretické předměty ve studijním plánu nebyly, určitě bych své didaktické a zkušební postupy změnila.

Mraček: Ve svém výzkumu se soustředím na teorii v bakalářském studiu. To student absolvuje obhajobou bakalářské práce v podobě překladu s komentářem. Jaká je role teorie v bakalářské práci? Jaké teoretické znalosti student v práci prokazuje a jakým způsobem? Ptám se vás jako vedoucího bakalářských prací i jejich oponenta.

Molchan: Domnívám se, že než se student pustí do psaní práce, tj. vypracování bakalářského překladu, musí mít do určité míry vstřebanou teorii překladu, včetně postupů, transformací atd., a dále mít ucelenou představu o praktických zkušenostech z praktických hodin překladu, kde se učíme pracovat s různými žánry, styly, řešíme problémy kontrastivně lingvistické povahy, překladatelské oříšky a samozřejmě zkusíme různé překladatelské postupy v závislosti na cílovém čtenáři, funkci výsledného překladu apod. Vždycky než student vůbec začne tu práci psát, důrazně mu doporučuji, aby zpracovával překlad a komentář souběžně, jinak ty dvě části mezi sebou nebudou ladit a část druhá, teoretická, bude působit uměle a poznáte na ní, že ji ten student napsal jenom proto, aby se naplnil požadovaný počet stran. Vedu studenty k tomu, že jakmile narazí na něco, co se jeví jako překladatelský problém, a je potřeba se rozhodnout, co s tím, ať si svá možná řešení ověří v teoretických zdrojích. Zároveň jim neříkám, že se mají otrocky řídit pouze tím, co se tam dočtou, musí se také spolehnout na svůj cit a zvážit vhodnost toho či onoho řešení v kontextu celé výpovědi nebo věty nebo odstavce nebo kapitoly. Musím ale zdůraznit, že je pro mě primární překlad. Nemůžu kladně hodnotit práci, která je výborně teoreticky podložená, když praktický výsledek je mizerný. No a v komentáři musí prokázat teoretické znalosti dané povinnou četbou, kterou dostanou zadanou v teoretických předmětech bakalářského studia. Neznamená to, že musí je všechny citovat, nýbrž musí prokázat schopnost analytického přístupu k různým modelům a teoriím, umět z toho vyčlenit to, co se zrovna hodí pro řešení konkrétních překladatelských problémů, zkrátka aby ve výsledku byl překlad ekvivalentní z hlediska pragmatiky a dobře čtivý.

Mraček: Požadavky na strukturu bakalářské práce jsou jednotné pro celý ústav, ale přesto bych se chtěl zeptat, jak diplomanta vedete z hlediska výběru teoretické literatury v částech Překladatelská analýza a Překladatelské postupy a posuny. Doporučujete explicitně nějaké autory, modely apod. či naopak před některými explicitně varujete?

Molchan: Formát vedení bakalářské práce předpokládá, že vedoucí konzultuje jen ty dotazy, jež student vznese. Přiznám se, že za tu poměrně krátkou dobu, kdy vedu bakalářské práce, s tímto dotazem se na mě studenti obrátili asi dvakrát nebo třikrát. Vždy jsem jim obecně doporučovala autory a modely, které probírají v rámci společného základu. A to ale s důrazem na ruské teoretiky překladu, jako jsou třeba Komissarov nebo Barchudarov. Já totiž vedu pouze překlady směrem do ruštiny a pro tento případ nemůže být nic lepšího než prostě vycházet z poznatků těch vědců, kteří se především opírali o ruštinu jako cílový jazyk. Protože oni ve svých studiích vyhodnotili opravdu nepřehledné množství překladatelských postupů právě směrem do ruštiny s ohledem na jazykový a kulturní úzus. Studenti pak samozřejmě měli možnost za mnou přijít s konkrétnější teoretickou otázkou, ale zatím se mi to nestalo. Možná to konzultují s vyučujícími teorie překladu. Takže nevím.

Mraček: Máte ohlasy od studentů na výuku teorie překladu? Jednak na výuku teorie překladu obecně ve studijním programu a jednak na výuku teorie překladu ve vašich kurzech.

Molchan: Tak to se přiznám, že vůbec nemám.

ROZHOVOR Č. 6

PhDr. Milada Nedvědová, Ph.D.

Rok narození	1950
Studium	2003-2011 Ph.D. Slovanská filologie FF UK 1984 PhDr. Jihoslovenské literatury 1968-1973 Mgr. Jugoslavistika-čeština FF UK
Praxe	překladatelka od 1973
Akademická praxe	od 2011 odborná asistentka, Katedra jihoslovanských a balkanistických studií FF UK 2006-2011 odborná asistentka, Ústav slavistických a východoevropských studií FF UK 1994-2005 odborná asistentka, Katedra slavistiky FF UK

Předměty vyučované na KJBS v rámci Bc. studijního oboru Jihovýchodoevropská studia a Mgr. studijního oboru Jihovýchodoevropská studia (praktické překladatelské předměty zvýrazněny tučně, teoreticko-praktické překladatelské předměty tučně a kurzívou):

Bc.	<ul style="list-style-type: none"> • Literatury jihovýchodní Evropy
Bc.+Mgr.	<ul style="list-style-type: none"> • Překlad odborných textů z/do zvoleného areálového jazyka (slovinština) • <i>Překlad umělecké prózy (slovinská, chorvatská, bosenskohercegovská, černohorská, srbská) - teorie a praxe</i>
Mgr.	<ul style="list-style-type: none"> • Areálové a evropské kontexty literatur jihovýchodní Evropy I. (do konce 18. století) • Synchronní struktura areálového jazyka I (slovinština) • Vývoj a historická mluvnice studovaného areálového jazyka (slovinština)

PŘEPIS ROZHOVORU (ze dne 30. 9. 2014)

Mraček: Na úvod bych se zeptal, jaké místo má překlad v profilu absolventa vašich oborů.

Nedvědová: Studenti si od začátku studia přejí, aby překlad měli do budoucna jako jeden ze způsobů realizace toho studovaného oboru. Ale nevědí, jak s tím naložit, protože zatím nemají tu znalost jazykovou a vlastně ani nevědí, co to všechno obnáší. To je vždycky ten zásadní úvod, že vždycky vlastně zmapujeme, jaká je česká literární scéna s jihoslovanskými překlady, co tady

má určitý *raison d'être*, respektive co je v kontextu evropském víceméně v tom českém prostředí ukotveno v počtu vůči popularitě jihoslovanských autorů jinde. Což se někdy stává, že je úplně opačné, než je tomu v německy nebo francouzsky mluvících zemích, kde je asi těch překladů víc než do angličtiny. Ta klíčová jména jsou tam jiná, než jsou tady u nás, ale snažíme se taky přijít na to proč. A ono nás to dovede k tomu klíči normalizace, edičním plánům a dohledu. Proto tady máme sice vynikající překlady vynikajících autorů, ale v mizivé menšině oproti překladům jiným. A dnes máme zase svobodu slova a uměleckého počínu, ale nemáme finance, abychom to mohli doplnit. Takže do toho vstupujeme se studenty tím, že si vezmeme vynikající překlad, který obstál ve zkoušce mnoha desetiletí. Třeba Ivo Andrić, donedávna jediný nositel Nobelovy ceny z bývalého jugoslávského prostoru, má do češtiny několik překladů, všechny musely být znovu pořízeny kromě zásadního díla, a to je *Travnická kronika*. Tu přeložil na začátku 50. let Otto František Babler tak, že už má asi třetí reedici a kromě drobných pravopisných změn není nutno do toho sahat. Ten překlad je dodnes skvělý. Takže v těch našich seminářích ten literárně-vědný pohled je na prvním místě, tedy to, jak je umělecký text vybírán pro překlad. Takže kvalita uměleckého díla a autora je prvořadá. To je ten první klíčový moment, kdy se chceme rozhodnout, jaké dílo z autorova opusu vlastně tomu českému čtenáři zprostředkovat. A je to dvojitý pohled. Jednak to, co je v kontextu jeho díla a jeho směru to nejlepší, a to, co ta česká literatura jaksi nemá, co v ní absentuje, aby ten čtenář měl zážitek. Aby neřekl „Tohle je další Viewegh“. A nemůžeme už dneska moc sahat po klasice. Musíme jít po moderních autorech. Jenže tam je další úskalí, protože ta postmoderna nabízí neuvěřitelnou škálu, nicméně je strašně záludná, právě v té intertextuálnosti, je to dialog s předchozími literárními generacemi, je to i politický dialog, ale u nás je mimořádně nepochopitelný, protože to u nás prostě nemáme. Tak například, nedávno byl do českého prostředí přeložen román ze slovinského prostředí, který ale psal Srb, který se po všech těch balkánských konfliktech usadil ve Slovinsku, jmenuje se Goran Vojnović a v originále ten titul zní *Čefurji raus!*, což u nás není pochopitelné. A jsou to vlastně Srbové a Bosenci na periferii slovinské metropole, kteří si udržují svůj jazyk, svoji mentalitu a snaží se s těmi Slovinci vyjít nebo je spíš dráždit. A ti Slovinci jim říkají Čefurji a používá se tam to genocidní *raus*. A teď co s tím, že? Náš absolvent se toho ujal, Aleš Kozár, a ten název přeložil jako *Proč na tebe každé sere aneb Čefurové, raus!* Což z toho textu už pak vysvitne, proč jsou nenávidění. Ale ten dvojitý jazyk je tam problém, protože oni mluví tou svojí srbštinou, narušenou už tou komunikační slovinštinou, a je z toho požitek pro ty domácí. Ta zásadní identifikace mentální, což u nás nejde. My se samozřejmě pereme s romskou populací velmi podobně, ale ono to zase ještě nesmí mít takhle silnou konotaci. Takže když si bereme ty moderní autory, tak jsou stokrát těžší pro překlad, než jsou ti zavedení.

Mraček: Takže na začátku učíte studenty překladovou politiku, výběr děl k překladu. A v kterém z těch předmětů to vlastně učíte? Vy učíte překlad uměleckých a odborných textů na střídačku?

Nedvědová: Ano, to se střídá, podle toho, kdo se přihlásí. Na té slovinštině máme velmi málo studentů, buď jsou na stáži v Lublani, nebo je tady máme dva. V tom ta výuka je jakoby formou konzultace. Takže oni se zapojí do toho mého překladatelského semináře a dostanou každý svůj úkol, kdy si vypracují svůj překlad jako atestaci z předmětu. Ale pak nám někdy zbyde čas se otočit a říct, že to, co snese překlad uměleckého textu, určitou volnost, tak to nesnese

překlad odborného textu. Pro ně je to určité osvěžení, protože si uvědomí, že se nepracuje úplně stejně.

Mraček: Takže ten překlad má proměnlivou náplň.

Nedvědová: Ano, vždycky se týká překládání, ale podle toho, kdo se přihlásí a co potřebuje. A proč se překládá z jazyka nebo do jazyka, je dáno tím, že učíme i rodilé mluvčí. Ale tam, kde jsou schopni uchopit český literární text a převést ho do té své rodné řeči, tak jim ta teorie pomůže stejně jako těm našim. Takže dostanou Levého, že ano, to je takové evangelium. Pro ty, kteří chtějí jít dál, se objevuje možnost Antona Popoviče, v té komplexnější, novější podobě pojaté. Ale pracují i s texty z překladače Google a dívají se na to, jak blbě jsou ty překlady, jak ten překladač používá první slovníkový výraz. A pak taky si uvědomí to úskalí, že tištěný vokabulář je pro nás vlastně jakousi přítěží, protože my pro tu uměleckou prózu nenacházíme ten ekvivalent ve slovníku. Takže to pilujeme, hledáme v té české slovní zásobě. Například odhadnout biblické paralely, třeba starozákonní jména v próze. V srbštině se vám do toho navíc pořád plete pravoslaví, a to je tady zase velká neznámá, kulturně. Pak jsou tam cizí slova, a přestože jsme jeden civilizační okruh, tak my máme internacionalismy a oni mají orientalismy. A my se v těch překladech chceme absolutně vyvarovat jakýchkoli poznámek pod čarou nebo vysvětlujícího slovníčku. Takže jdeme cestou vsuvkové explikace přímo v textu. Ale víme, že jedině tak ten čtenář to zbaští, že se vám nebude dívat pod čáru.

Mraček: Měl jsem možnost nahlédnout do čerstvě obhájené diplomové práce, která má takovou formu, že z jedné třetiny je to literárně-vědná studie, z jedné třetiny vlastní překlad diplomantky a z jedné třetiny komentář k překladu, tedy translatologická analýza. Ta práce byla první tohoto formátu? Zvažujete, že do budoucna to bude obvyklý formát diplomových prací na vaší katedře?

Nedvědová: Ano, u nás bylo dřív nepřijatelné, aby překlad byl součástí diplomové práce, a oni to prolomili na bohemistice, tam se to už před několika lety povolilo. Ještě Alexandr Stich tvrdil, že dobrý překlad je stejně náročná práce jako vědecká práce. Takže výsledek studia jazyka může ten překlad skutečně být. Čili tam se to prolomilo a v tu chvíli to začali vnímat i naši studenti jako obrovskou příležitost. Jednou z prvních translatologicky zaměřených diplomových prací u nás byla práce Pavly Horákové, studentky u nás a na translatologii, která porovnávala dva české překlady Andriće. A ona udělala stylovou a jazykovou analýzu Andriće a rozdíl mezi češtinou a srbštinou. A k tomu přidala dobový přístup k překládání v 30. letech a v 60. letech. A taky návrhy, jak by ten překlad mohl vypadat lépe, protože tam byly zásadní nedostatky, ten druhý byl taky pořád ještě příliš doslovný, v zajetí toho Andrićova hutného stylu.

Mraček: Ale ještě mi dovolu se vrátit k organizaci toho překladačského semináře. Vy jste říkala, že někteří studenti ještě nemají jazykové znalosti, aby mohli sami překládat, ale já jsem ze studijního plánu pochopil, že kurz je nabízen v magisterském stupni, kde už jazykové znalosti jsou asi pokročilé, ne? Takže ten kurz je nabízen pro bakaláře i magistry?

Nedvědová: Ano, pro obojí. Tam je to zadání dvojí. Kdo ještě tu znalost nemá, tak dělá porovnání originálu s překladem. A kdo už ji má, vytvoří svůj vlastní překlad. A ráda bych zdůraznila, že se nám tyto studentské překlady už mnohokrát podařilo prezentovat veřejně,

třeba v Plavu, když je nějaké to národní číslo, v Brně nám vydávali antologie studentských překladů. Takže oni vidí výsledek toho svého počínání, toho, že to dovedeme do konce, že se tam udělá všechno, včetně korektur a redakční práce, to už pak stojí za to, to už není jenom za zápočet. Některým už během studia vycházejí i knižní překlady. My jsme tady za poslední roky vychovali zhruba pětadvacet překladatelů, takže skutečně to jsou lidi, co se tím pak žíví v praxi. To, co se nám ale dosud nedaří, je moje představa, že studenti by měli překládat studentská díla, díla svých vrstevníků, protože by tomu duchu textu měli nejlépe rozumět. Ale ono se ukazuje, že je to jazykově tak záludné, že ta autentická podoba toho kolokviálního jazyka těch mladých lidí ve Slovinsku nebo v Srbsku je těžká i pro ty, kteří tu jazykovou znalost mají. Ale ještě je potřeba říci, že v rámci písemné části bakalářské zkoušky mají překlad odborného, respektive populárně-naučného textu.

Mraček: Ale na každém oboru u vás, na každém jazyce ten překladatelský seminář každý učí trochu jinak, že?

Nedvěďová: Ano, na každém jazyce se musí splnit výuka překladu. A oni to musí v rámci jednoho semestru projít s tím svým lektorem zahraničním nebo i českým lektorem. Ale tam se piplá ta jazyková rovina, ten ekvivalent. Jde o to, naučit se to přeložit, ale není tam vůbec žádný ten teoretický ani literárně-vědný, respektive kontextuální rámeček. A proto mně to bylo líto, je to vlastně zahozená šance. Proto mi sem chodí i studenti s bulharštinou.

Mraček: Takže vy učíte kolik jazyků vlastně?

Nedvěďová: Já dělám to, co bývala srbochorvatština, dneska je to teda srbština, chorvatština, bosenština a černohorština, ale jeden jazykový systém, včetně teda makedonštiny a tím pádem ta bulharština je mi velmi blízká. A ti studenti si prošli kurzem česko-jinoslovanských kulturních styků, a to je takový základní materiál, tam si oni uvědomí tu potřebu překladu.

Mraček: Ale jinak se nespoleháte na teoretické znalosti nebo i praktické překladatelské zkušenosti, které studenti načerpali v jiných předmětech.

Nedvěďová: Ta iniciativa k využití translatologických poznatků přichází hlavně od studentů, kteří mají v kombinaci překladatelství, kromě zmíněné Pavly Horákové teď máme Lenku Javůrkovou, která je na magisterském překladu německém, a ta by ráda dělala translatologicky zaměřenou práci s textem jihoslovanským. Takže v jejím případě bude ten důraz na tu translatologii, na teorii překladu víc, než třeba u studentů, kteří píšou podobnou práci, ale nemají v kombinaci studium na translatologii.

Mraček: A ještě bych se rád zeptal na vaši překladatelskou zkušenost.

Nedvěďová: Já jsem toho knižně nepřeložila mnoho, ale mám velkou zkušenost s tím, že jsem přeložila strašně moc filmů, ať už titulky nebo pro dabing. A měla jsem i tu příležitost, že jsem překládala titulky k opeře pro televizi. Takže mohu se studenty probírat různé formy překladu a různé žánry.

Mraček: A jaké místo má podle vás v překladatelově profesionální výbavě teorie?

Nedvěďová: Víte, to je právě ten zásadní problém, jistá míra napětí praktického překladatele, když je konfrontován s teorií. Ona teorie překladu opravdu nesmírně pomůže při rozhodování,

to je opravdu kuchařka, dobrá kuchařka, ale když to špatně osolíte nebo opepříte, tak ten překlad i s tou teorií je špatný. A do jisté míry prostě je to cosi, co se snažíme ctít. Ale u kolegů teoretiků, kteří se věnují překladům z ruštiny a jiných slovanských jazyků, tak tam se cítíme přece jen jistější, než u autorů písničích o překladu s angličtinou, němčinou, francouzštinou, protože ty jejich konstrukce jsou pro nás nepoužitelné. Ale třeba taková Zlata Kufnerová už je pro nás úžasně blízká, protože pracuje s bulharštinou, respektive makedonštinou. I ten Vilikovský jde k té ruštině blíž. Hrala, Hrdlička, tam se chytáme. A oni jsou do jisté míry i té praxi blíž. Takže tam je pro nás ta nosnost té pragmatické teorie, i když ten Levý postihl snad úplně všechny sféry, tedy v té podobě zkušenosti. Zatímco Popovič už to dává do té moderní, vědecké podoby, terminologicky ukotvené do moderní teorie komunikace a informace. Pro nás je tam nosný ten model, co my vlastně děláme při překládání. My neustále jdeme tou cestou, že překladatel je interpret. Pro mě je tam analogie s hudbou. Tam ten interpret má dílo toho hudebního skladatele a každý jeden interpret má svou jedinečnou možnost uměleckého přednesu.

Mraček: Ale při práci na semináři, když se opíráte o ty autory, které jste vyjmenovala, do jaké míry na ně odkazujete explicitně? Nebo máte nějaký pracovní pojmový aparát, řekněme kompilát z těch teoretiků?

Nedvědová: Oni dostanou tu relevantní literaturu ode mě. Ale kdybych to měla shrnout, tak já se jim snažím dát trochu dějiny překladu, že to všechno začalo Septuagintou, aby si uvědomili, jak důležitý je překlad pro civilizační kultivaci. Jak je to zodpovědná práce. A že i blbý text by se měl přeložit dobře, ale zodpovědnost za překlad dobrého textu je několikanásobně vyšší. Pak středověká literatura překladová, jak obohacuje domácí kulturu, a pak to krásné 19. století s tím Jungmannem, protože to je objev pro moderní překlad, když přijde s Atalou, že jo. A najednou se ví, že to s tou češtinou teda půjde.

Mraček: A to všechno stihnete v tom jednosemestrálním kurzu?

Nedvědová: No je to spíše bodově, výběrově, ale musí se jim dostat do toho podvědomí, jak se vlastně pracuje, jaké typy žánrů se překládaly. A potom jsou v tom 20. století ty osobnosti umělecké, třeba Wolker, anebo že se vypracují překladatelé v tvůrčí osobnosti, kde máme třeba to zjevení Otto Františka Bablera v těch jihoslovanských literaturách, tak tam se máme opravdu o co opřít a kde se učit. No a oni si sami vyberou autora, kterého chtějí překládat.

Mraček: To je výběr autora. A pak by mě zajímalo, jak vy vedete studenta při psaní toho komentáře z hlediska teorií.

Nedvědová: My si uděláme strukturu toho, co on musí udělat pro to, aby ten překlad mohl provést. První je jazyková analýza, druhá je skutečně ten literární kontext, pak je tam odlišnost mezi češtinou a originálním jazykem. V podstatě si ten teoretický postup vymezíme do určitého bodového schématu a k tomu jim dám, ať se oni opřou o to, co jim bude vyhovovat. Ať je to teda ten Levý, což ve většině případů je, protože tam oni dostanou odpověď víceméně na každý problém. A mají-li chuť jít dál, tak je ten Popovič, *Teória umeleckého prekladu*. Ale ty jeho další práce už jsou náročnější a jsou vlastně mimo tu aplikaci přímou. A oni si pak třeba i najdou dejme tomu rozhovor s Dušanem Karpatským o překládání, tak to se jim taky hodí. To si už pak dělají svoji vlastní řešerši.

Mraček: Takže v těch seminářích je to diskuse nad texty, ale zároveň už to může být příprava na tu diplomovou práci, že?

Nedvědová: Tady jde o to, že já jim dám šanci, aby vstoupili do toho výběrového semináře. A pokud oni se potom rozhodnou, že tu diplomovou práci budou tímto směrem chtít psát, tak s nimi začnu potom individuálně pracovat nad rámec tohoto semináře. Tam se jim na ty překlady dívám, jestli ten jejich výběr prostředků je ten správný, jak by se to dalo upravit, a vedu je k tomu, aby se snažili ten překlad vyvolnit pro tu českou srozumitelnost, pro tu generační přitažlivost.

Mraček: Takže konzultujete tu praktickou část, ten překlad, a třeba v té teoretické části jim také pomáháte? Když třeba vidíte, že jdou špatným směrem?

Nedvědová: Ano, to se stává. Oni jsou právě v té teorii takoví bez ladu a skladu na začátku, takže tam se snažím, aby z toho vybírali to podstatné, co je pro tu jejich práci důležité. S čím se vlastně potkali a jak to ta teorie navrhuje řešit a zda se na to mohli plně spolehnout, nebo museli zvolit jiný přístup. A oni dávají tomu Levému obvykle velice zapravdu. A pak ale je tam ta určitá mentální dimenze, národní vazby na cosi a to oni musí odhalit a to jim ta teorie nedá. Speciálně ta srbská literatura to má, ona vede generační dialog literární, třeba dáváním názvů, což je pro nás úplně mimo. Protože to první dílo u nás nevyšlo. Třeba z přelomu století je román z bělehradského prostředí, který se jmenuje *Když kvetly růže*, což je návrat k idyle předindustriální. Ale ono se o šedesát let později objeví dílo, které se jmenuje v originále *Když kvetly dýně*, a to jsou Titova padesátá léta, kdy ty dýně symbolizují tu pokleslost totální, teror. A ten český překladatel nemohl v češtině nechat ty dýně. Takže to přeložil *Prohra*, protože to je jádro toho obsahu, prohra jedince v rovině osobní i v té národní pospolitosti. A tohle jsou věci, které oni musí velmi naléhavě řešit, pokud to vůbec jsou schopni rozklíčovat.

Mraček: Kromě toho, že student prokazuje znalost a aplikaci teorie v té diplomové práci, tedy pokud si zvolí formu překlad s komentářem, testujete ještě v rámci semináře nějak tu znalost teorie, třeba v rámci atestace?

Nedvědová: No k zápočtu mi odevzdávají buď ty své překlady, nebo pokud na to ještě nemají tu jazykovou znalost, srovnání překladu s originálem, a tam, aby to mohli písemně porovnat, tak čerpají z té teorie, aplikují ji takřkajíc hmatatelně. A ti druzí, ti mají výstup už ten svůj vlastní překlad, a oni se poperou s tím překládáním, takže neuvádějí žádné teoretické postuláty.

Mraček: Vy už jste ale zmínila, že teorie je užitečná, že je to kuchařka, tak by mě zajímalo, v čem přesně pomáhá, ať už učiteli, nebo potom absolventovi studia.

Nedvědová: No ten učitel nemusí vymýšlet všechny ty možnosti, které by pro ten překlad měly být uznávány jako kánon. Ten je prostě tady a je už jasně stanovený. Čili je to obrovská výhoda toho, že ty překladatelské eventuality už jsou popsány. Že je tady nějakým způsobem dané to schéma, které pomůže v tom smyslu, že když chci ten text překládat, že to není ten proces, že si sednu, tady mám knížku a budu to rovnou slovo od slova házet do počítače. A výsledek bude za dvě hodiny přeložená povídka. Ta teorie ho zastaví v tom mechanickém způsobu. Ona ho

donutí o tom textu přemýšlet, udělat vlastně tu analýzu, udělá z toho tvůrčí proces překladatele, který je zase ale služebníkem toho autora.

Mraček: A vy sama jako praktikující překladatelka máte pocit, že vám teorie pomáhá, že se vám překládá líp, protože máte tu teoretickou průpravu?

Nedvědová: Určitě. My jsme totiž paradoxně na úplně první překladatelský seminář za mého studia na fakultě měli profesora Horálka, což byl teda etnograf a obecný slavista. A on s námi udělal vlastně teorii překladu. A musím říct, že skutečně tam jsem přišla na to, že to, co jsem do té chvíle si myslela, že jsem sama jakýsi malý tvůrce, tak že to je drnčící hlas. Ale pak člověk zjistí, že už jsou tady generace, které vypracovaly pohled na to, jakým způsobem vlastně pracovat s tím textem, co to všechno obnáší, že to nemůže být, co slina na jazyk přinese, a že je to bolestný proces. A to mi řekne třeba i polovina těch lidí, co sem přijdou na ten seminář: „Tohle já dělat nemůžu“. A já řeknu: „A já jsem šťastná, že jste na to přišli teď, během studia, protože nedovedete si představit, co to je, když si vezmete překlad, zjistíte, že to za čtrnáct dní máte odevzdat a že se s tím perete a potíte krev, a ten efekt vlastně nepřichází.“ Protože ne každý, kdo umí jazyk, je překladatel. Jak se říká, na to musí být talent. A na to je ten můj velmi nehezký bonmot, že na translatoologii jde aplikovat jedno české přísloví, že komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí.

Mraček: A máte ohlasy od studentů na výuku teorie? Na to, že se musí i na praktických seminářích učit teorii.

Nedvědová: Oni mají vlastně takový ten dobrý pocit, že dostali tu výbavu. Oni mi říkají „Já si vždycky vzpomenu, jakým způsobem mám zareagovat, když si nevím rady, ve chvíli, kdy to přestane jít. Tak si najednou vzpomenu, že já někde tu radu v té teoretické rovině vlastně dostanu.“ A ono je to většinou posune. Čili oni to akceptují, že je to něco, s čím když se seznámí, tak jim to velice pomůže. A pokud se tomu překladu dál věnují, tak je to pro ně vlastně pomůcka, že určitým způsobem vědí, jak zareagovat. Sami cítí, že to dostali jako výbavu do toho překládání. Kolega Jirásek, který překládá hodně, tvrdí, že třeba u odborného překladu, protože má razítko na právnické překlady, tak tam tu teorii moc nepotřebuje, protože jde o jednoznačnost termínů a tak, ale pak říká: „V momentě kdy si sednu k uměleckému textu, tak na tohle musím zapomenout, a jde mi o to, že musím začít fungovat s tou výbavou.“

ROZHOVOR Č. 7

PhDr. Eva Vacková

Rok narození	1942
Studium	1960-1969 Anglický jazyk a literatura – Tamilština, FF UK
Praxe	překladatelka ve svobodném povolání od 1975
Akademická praxe	1974-1990 odborná asistentka, Katedra jazyků, PedF UK 1990-1999 odborná asistentka, Katedra anglického jazyka, PedF UK

Předměty vyučované na Jazykové škole s právem státní jazykové zkoušky hl. m. Prahy:

Překladatelský kurz Starter

Přípravný kurz ke státní jazykové zkoušce speciální - překladatelské

PŘEPIS ROZHOVORU (ze dne 24. 9. 2014)

Mraček: Jak dlouho učíte na Jazykové škole hlavního města Prahy a učíte jen překladatelské kurzy nebo i angličtinu jako takovou?

Vacková: Tak na této škole jsem začínala po studiu. Končila jsem v roce 1969, studovala jsem trochu déle, než je běžné, protože se mi mezitím narodily dvě dcery. Učila jsem tady zhruba do roku 1973, rok jsem byla v Orientálním ústavu, já mám totiž druhý obor tamilštinu, a potom jsem učila na Katedře jazyků do roku 1990 na Pedagogické fakultě. To byla vlastně katedra jazyků pro celou univerzitu s výjimkou fakulty medicíny, která měla svoji katedru, takže jsme vlastně učili na všech fakultách. A z této katedry mě přeřadili na oborovou katedru anglistiky, která sídlila v Celetné, to bylo nějak těsně po revoluci a tam jsem byla do roku 1999. To už jsem se blížila důchodovému věku a už té práce bylo moc, já jsem taky dost překládala. Ale nikdy jsem nepřestala mít kontakt s touto školou, takže mně řekly kolegyně, „Přece se nebudeš doma flákat“, my bychom potřebovali někoho, kdo má zkušenosti a je schopen učit vyšší kurzy. Takže jsem vlastně v roce 1999 začala tady na jazykové škole a jsem tady dodnes. Učila jsem obecnou angličtinu, zhruba od úrovně středně pokročilí výše a hodně předstátnicové kurzy. A potom odešla učitelka, co tady vedla překladatelské kurzy, a tak mně Dr. Eva Zahradníčková, tehdy vedoucí anglického oddělení, nabídla, abych je učila já. Mimochodem na Pedagogické fakultě jsem přednášela lexikologii, ale pak mně dali na bedra i syntax a k tomu se přidal i překladatelský seminář.

Mraček: Já bych se chtěl v souvislosti s tím, že jste učila i jazyk jako takový, zeptat na to, jak se díváte na využití překladu ve výuce jazyků? Dnes se hovoří o bilingvní reformě, překlad a dvojjazyčné aktivity se vrací do výuky jazyků. Takže bych se zeptal, zda když jste vedla semináře lexikologie nebo syntaxe na fakultě nebo později učila kurzy angličtiny pro veřejnost tady v jazykové škole, jestli jste využívala překlad třeba k procvičování nebo ověřování jazykových znalostí.

Vacková: Vždycky, já jsem vždycky zařazovala překlad, protože jsem měla pocit, že studenti k tomu dlouho nebyli vedeni a chybí jim to. Já jsem tady vlastně učila skupinu lidí jedenáct let, a už když chodili do toho kurzu obecného jazyka nebo pak do předstátnicového kurzu, tak chtěli aspoň trochu překládat, protože každý z nich občas v zaměstnání a podobně potřebuje něco občas přeložit. Víte, když jsem byla na té katedře jazyků, tak tam jsme učili na různých fakultách odborný jazyk, a z toho já vlastně dodnes těžím při výběru textů pro překlad. A tehdy taky ta skripta pro odborný jazyk obsahovala cvičení na překlad.

Mraček: Takže jste zvyklá na to, že v těch starších učebnicích a skriptech bývala překladová cvičení. A dneska se to vrací. Dokonce jsou reedice některých starších učebnic, Angličtina pro jazykové školy například.

Vacková: No já jsem dokonce před pár lety pro Fortunu udělala nový klíč pro nové vydání právě té učebnicové řady, co jste zmínil. Za sebe musím říct, že jsem byla vždy pro to, aby když se ve výuce střídali rodilý mluvčí s českým učitelem, tak aby ten český učitel dělal překlad, což se nedělo. A výsledek byl ten, že se studenti nedovedli a nedovedou řádně vyjádřit v jazyce českém. Když se opravují státnicové překlady, vždycky dopadnou hůř ty do češtiny, to vám komise potvrdí. A ten náš kurz řada lidí bere jako konverzační kurz, což vždycky na první hodině zdůrazním, že překladatelský kurz je o překladu oběma směry, a diskuse o chybách v českém překladu se děje česky. Většina žáků v překladatelském kurzu už je dlouho ze školy, nemají třeba filologické vzdělání, takže dělají velké chyby v české gramatice, takže já zařazuju kromě překládaných textů cvičení na gramatické konstrukce. Takže byť je to vysoká úroveň pokročilosti, musí se opakovat struktury gramatické. A další věc je potom lexikum.

Mraček: A řekla byste, že ovzduší na školách v devadesátých letech bylo takové, že přímá metoda byla tak dominantní, že prosazovat překlad jako nástroj výuky jazyků bylo obtížné?

Vacková: Ano, ta atmosféra byla taková, protože si všichni mysleli, že stačí vzít výlučně anglicky psané učebnice. A upřímně, ty texty v klasických učebnicích, kde ten překlad a čeština se uplatňovaly, byly a jsou trochu zastaralé, bohužel. I v těch přepracovaných vydáních nejsou ty texty moc lákavé, že. Ale je škoda, že všichni tehdy odsoudili překlad stylem „Ále, překladová metoda, to už není moderní“. Ale často šlo o to, že když učitel mluvil jen anglicky, tak mu ti studenti zkrátka nerozuměli, ale jen dělali, že rozumí. Takže překlad je velmi dobrá věc, jednak v klasické výuce jazyků, přizpůsobený té úrovni pokročilosti, nebo na té úrovni už těch překladatelských kurzů, ale k tomu musí člověk samozřejmě dospět.

Mraček: Vy jste sama zmínila, že jste překládala nebo překládáte. Byla to někdy vaše hlavní činnost nebo spíše vedlejší činnost k výuce?

Vacková: Tak přeložila jsem několik knižních titulů, tedy beletrii, a sice pro nakladatelství Odeon, Knižní klub a X-Egem. Potom pro agentury jsem hodně překládala smlouvy a technické překlady. Dodnes překládám pro agenturu Presto. A dále i nějaké texty pro geology pro projekty v Mongolsku. Nebo texty z oboru stavebnictví pro švédské zadavatele, pro Skansku. Pak se také překládaly do angličtiny zákony pro parlament. Ale určitě to byla vždycky vedlejší činnost.

Mraček: Jakým způsobem se podílíte na přípravě a realizaci státní jazykové zkoušky speciální pro obor překladatelský?

Vacková: Já vzhledem k tomu, že ten kurz učím, tak nezkouším u ústní části. To proto, aby to bylo objektivní, protože některé ty kandidáty znám. Takže mě většinou jen požádají, abych zkontrolovala obsah písemné zkoušky, jestli je její úroveň adekvátní. A opravuju ve spolupráci s rodilým mluvčím překlady do angličtiny.

Mraček: Teď bych rád k přešel k tomu, jaké místo má ve výuce překladu teorie. Vy učíte zpravidla celoroční překladatelské kurzy, některé jsou vedeny jako příprava na překladatelskou státní zkoušku, jiné nikoli, ale společně mají to, že je tam velmi malá hodinová dotace, tři hodiny jedenkrát týdně. Jak byste popsala způsob, jakým se v nich uplatňuje teorie?

Vacková: Tak já se snažím především dbát na stylistickou rovinu. Často si totiž studenti pletou styl odborný a literární, například při překladu textu o Bachovi používají technické nebo administrativní výrazy tam, kde se to do stylu toho textu vyloženě nehodí. Takže promluvíme o stylu, jaké roviny lze rozlišovat, a k té státnici oni potřebují hlavně styl žurnalistický. Pak taky věnuji určitý čas větným strukturám, některým syntaktickým jevům, ale na nějaké teoretické přednášky oni nejsou připraveni, takže všechno vychází z konkrétních příkladů v textu. Třeba aktuální členění větné, to oni ani nevědí, co to vlastně znamená, to jim musíte ukázat v textu. Čili já teorii jako takovou, přiznám se, nepřednáším.

Mraček: Formou klasických přednášek se ke studentům teorie nedostává, ale jde tedy o určité dovysvětlování, které vyplyne z příkladu v textu. A jsou to spíše otázky kontrastivní lingvistiky, tedy gramatiky, lexikologie a stylistiky?

Vacková: Ano, to se snažím. Ale vyloženě k té teorii, tam je problém, že jim to moc neříká, protože nemají k tomu žádný lingvistický základ.

Mraček: Ale stejně, když jim to vysvětlujete, třeba zobecňujete jejich jazykové chyby, musíte používat nějaké pojmy, a ty musíte zase dovysvětlit, že ano?

Vacková: No to ano. Ale musím jim to podávat, bohužel, nepřetechnizovaně. Třeba dnes se nám v textu vyskytla participiální vazba a najednou oni začnou „A nemohli bychom si zopakovat to gramatické názvosloví? Protože my už to neumíme.“ Gramatické názvosloví! Takže kdybyste na ně přišel s pojmy z teorie překladu, tak to už by vůbec nevěděli, která bije. Víte, to jsou kurzy, které jdou do praxe, a ti lidé jsou z praxe... Takže bych to řekla asi tak, že když já ten termín uvedu, tak oni si ho zapíší, ale stejně to musíme cvičit v praxi.

Mraček: Mě by zajímala tak chcete-li skutečná teorie překladu. Můžeme se podívat na kurikulární dokument, který v této škole existuje a který máme teď před sebou, jde o Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy pro překladatelské kurzy, to vzniklo, jak mi sdělila PhDr. Eva Zahradníčková, diskusí mezi zástupci vaší školy a brněnské jazykové školy. No a Mgr. Jitka Malcová, která také léta učila překladatelské kurzy, potom údajně na základě toho vypracovala Školní vzdělávací program, kde k těm formálním položkám obecným doplnila konkrétní náplň učiva. Ale udělala to jen pro některé dovednosti, kdežto pro tu poslední část, která se týká překladu a jmenuje se Praktické zásady překladatelské práce, tam už nevytvořila konkrétní náplň, tedy z jakých zdrojů čeho čerpat a tak podobně.

Vacková: Narovinu, v tom kurzu prostě není mnoho času. Studenti se ptají, jestli na to není nějaká učebnice. Já jim tedy doporučím Levého Umění překladu a pak Newmarkovu knihu, ta se jmenuje A Textbook of Translation.

Mraček: Takže tyhle práce jim doporučíte, ale na hodině s nimi už moc nepracujete?

Vacková: Ano, já jim to hned na první hodině uvedu, bibliografické údaje. A pak si z toho vybírám něco, co vyloženě potřebuju k tomu konkrétnímu textu, třeba výběr slovní zásoby adekvátní stylu, hlavně tahle problematika. Nebo rozdílné větné struktury anglické a české, takže spíš si z nich беру zase hlavně tu lingvistiku. Takže ne že bych s nimi tyhle dvě práce nějak systematicky probírala, ale když se vyskytne nějaký problém, tak to tam dohledám. Problém je, že ty teoretické věci třeba nejsou schopni tak dobře pochopit a pak taky chtějí hlavně se připravit na tu státní zkoušku a nějaké povídání okolo jim přijde asi zbytečné. Ale to není pravda, to vůbec není zbytečné, ale oni to nějak moc nepřijímají.

Mraček: Ale o problémech v textu se bavíte a určitým způsobem zobecňujete.

Vacková: To ano. A pak já třeba u některých textů je vedu k tomu, aby vyložili, komu je ten text určen, ale ne vždycky to tak dělám, některý text si sám o to řekne. Kdo je příjemce textu, kdo ještě by ho mohl užít, aby oni věděli, jaký styl mají nasadit, aby ten text fungoval pro toho někoho, koho jsme si určili jako příjemce. Ale už na nich vidím, že by radši místo povídání chtěli jít překládat.

Mraček: Takže v kurzech vlastně není čas naplnit všechny ty položky uvedené tady v tom rámcovém a školním vzdělávacím programu.

Vacková: Přesně tak, není čas. A taky jsou to lidi z praxe, mají jiné povinnosti, nemají čas a chuť si povídat, chtějí hlavně procvičovat. A to je myslím ten rozdíl mezi studenty fakulty a žáky našich kurzů.

Mraček: A pak tady vidím položku „tradiční překladatelské postupy“, některé z těch pojmů používáte?

Vacková: No samozřejmě se bavíme o různých postupech, tak třeba si vybavuju konkrétní příklad, který jsme řešili, jak třeba zacházet s překladem citátů z Bible, jaké různé postupy se tam nabízejí.

Mraček: Takže o postupech se bavíte, ale neodkazujete při tom na konkrétní autory, kdo jaký termín vymyslel. Používáte svoje pracovní termíny, pracovní jazyk, kterým se se studenty bavíte, a oni mu rozumí.

Vacková: Přesně tak, ale musí být velmi jednoduchý.